

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta

**Mezijazyková homonyma v česko-ruském
porovnávacím plánu**

Natalia Hasan

Katedra rusistiky a lingvodidaktiky

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Lenka Havelková, Ph.D.

Studijní obor: Dějepis a ruský jazyk se zaměřením na vzdělávání

2013

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Mezijazyková homonyma v česko-ruském porovnávacím plánu vypracovala pod vedením vedoucí bakalářské práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato bakalářská práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Datum: 15. 6. 2013

.....

podpis

Ráda bych touto cestou vyjádřila poděkování PhDr. Lence Havelkové, Ph.D., za její cenné rady a trpělivost při vedení mé bakalářské práce. Rovněž bych chtěla poděkovat za podporu, vstřícnost a pomoc při získání potřebných informací a podkladů své rodině a přátelům, především Veronice Novotné a Marice Zemánkové.

.....

podpis

NÁZEV: Mezijazyková homonyma v česko-ruském porovnávacím plánu

AUTOR: Natalia Hasan

KATEDRA: Katedra rusistiky a lingvodidaktiky

VEDOUČÍ PRÁCE: PhDr. Lenka Havelková, Ph.D.

ABSTRAKT:

Tato bakalářská práce se zabývá mezijazykovými česko-ruskými homonymy a jejich typologií. Teoretická část práce pojednává o paradigmatických vztazích, tedy o antonymii, synonymii, polysémii a paronymii, přičemž vysvětlení a klasifikaci samotných homonym a mezijazykových homonym je věnována samostatná kapitola. Praktickou část tvoří slovník mezijazykových česko-ruských homonym, ve kterém je z důvodu přehlednosti každá homonymní dvojice vepsána do samostatné tabulky. V každé tabulce jsou dále uvedeny i příklady vět nebo slovních spojení, v nichž jsou daná hesla použita. Cílem práce je tedy vytvoření slovníku mezijazykových česko-ruských homonym, který by se mohl stát pomůckou ve výuce ruštiny, jakož i teoretického přehledu o mezijazykové homonymii se zaměřením na česko-ruské srovnávací hledisko.

KLÍČOVÁ SLOVA:

mezijazyková homonyma, význam, slovník, paradigmatické vztahy, klasifikace

TITLE: Interlingual Homonyms in Czech – Russian Comparative Frame

AUTHOR: Natalia Hasan

DEPARTMENT: Department of Russian studies and linguistic didactics

SUPERVISOR: PhDr. Lenka Havelková, Ph.D.

ABSTRACT:

This bachelor thesis deals with interlingual Czech-Russian homonyms and their typology. The theoretical part of the thesis is concerned with paradigmatic relations, namely with antonymy, synonymy, polysemy and paronymy where an individual chapter is devoted to the clarification and classification of homonyms and interlingual homonyms as such. The practical part consists of a dictionary of interlingual Czech-Russian homonyms. Each homonymic pair is given in a separate table in order to create a well-arranged system. The examples of sentences or collocations, which the given entries contain, are also presented in each table. The aim of the thesis is to create a dictionary of interlingual Czech-Russian homonyms which could be used as a tool in teaching Russian. It also presents a theoretical overview of interlingual homonymy with focus on Czech-Russian comparative perspective.

KEY WORDS:

interlingual homonyms, meaning, dictionary, paradigmatic relations, classification

Obsah

Úvod	8
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 Lexikologie a paradigmatické vztahy	10
1.1 Lexikologie.....	10
1.2 Slovo.....	11
1.3 Paradigmatické vztahy lexikálních jednotek.....	12
1.3.1 Antonymie	12
1.3.2 Synonymie	14
1.3.3 Polysémie – mnohoznačnost	16
1.3.4 Paronymie.....	18
2 Homonymie	19
2.1 Homonymie, její typologie a druhy.....	19
2.2 Mezijazyková homonyma	22
II PRAKTICKÁ ČÁST	27
3 Zpracování slovníku česko-ruských homonym	27
3.1 Výběr slov a struktura slovníkové části	27
3.2 Slovník česko-ruských homonym v oblasti substantiv	29
3.3 Slovník česko-ruských homonym v oblasti adjektiv.....	45
3.4 Slovník česko-ruských homonym v oblasti verb	52
3.5 Slovník česko-ruských homonym v oblasti adverbii	59
3.6 Slovník česko-ruských homonym v oblasti konjunktiv	60
3.7 Slovnědruhová česko-ruská homonyma.....	60
Závěr	63
Resumé	65
Резюме	67
Seznam použitých zdrojů:	69
Seznam zkratk	71

Úvod

Mezijazyková homonyma jsou slova, která často způsobují v komunikaci v cizím jazyce nedorozumění, které je výsledkem chybně použitých slov, jež v jednom jazyce z formálního hlediska znějí podobně nebo stejně jako v jazyce druhém, ale významově se v těchto dvou jazycích liší. Česko-ruská mezijazyková homonyma, kterými se bakalářská práce zabývá, jsou tedy slova, která znějí v češtině částečně nebo zcela stejně jako v ruštině, ale mají jiný význam.

Mezijazyková homonyma, takzvaná zrádná slova nebo také falešní přátelé překladatele, způsobují mnohdy chyby v překladech, nedorozumění v komunikaci, nepochopení komunikátu příjemcem nebo dokonce mohou změnit smysl sdělení. Původci sdělení se v daném momentě domnívají, že použili slovo, které je pro oba jazyky univerzální. Neuvědomují si, že tomu tak není, že významově se tato slova v dvou různých jazycích liší. A proto je nutné si ověřovat významy jednotlivých slov ve slovníku a nespoléhat pouze na svůj „jazykový cit“, který nás mnohdy může zmást.

Mezijazyková homonyma způsobují často komunikační problémy nejen všem, jež se učí cizímu jazyku krátce, ale i těm, kteří již plynule cizím jazykem hovoří. Řešením je jediné cílená práce s těmito slovy, je tedy velmi důležité, aby učitelé cizích jazyků této problematice rozuměli a systematicky na ni upozorňovali své žáky již od samého počátku osvojování cizího jazyka.

Při výuce ruštiny v českých školách se vyskytuje těchto lexikálních interferenčních problémů mnoho, protože čeština a ruština jsou jazyky blízce příbuzné. Kromě negativních vlivů češtiny na ruštinu a opačně, existuje také mnoho vlivů kladných, které lze využít ve prospěch výuky a tím ukázat žákům, že fakt, že oba jazyky patří do rodiny slovanských jazyků, jim může při osvojování i pomoci. Z toho důvodu by si měl učitel uvědomit a nalézt tyto shody a využít je jako pomůcku pro usnadnění a zpříjemnění výuky.

Tato problematika mezijazykových česko-ruských homonym, ač představuje téma, které patří mezi aktuální problémy jak v oblasti překladatelství, tlumočnictví, tak i v oblasti výuky ruského jazyka, není doposud dostatečně zpracována. Na současném knižním trhu chybí ucelená monografie, která by pojednávala přímo o tomto tématu v porovnávacím česko-ruském hledisku. Kniha Josefa Vlčka „*Úskalí ruské slovní zásoby: Slovník rusko-české homonymie a paronymie*“, která se danému tématu podrobně věnuje, již není na trhu dostupná, je možné si ji pouze zapůjčit v knihovně. Navíc tento slovník byl vydán v roce

1966, tudíž mnoho slov v něm obsažených se dnes již nepoužívá a mnohá naopak absentují. Na ruském knižním trhu byla svého času dostupná kniha ruských lingvistů „*Ложные друзья“ переводчика с чешского языка*“ z roku 1977, ale dnes ji už také není možné sehnat. V knihkupectvích tedy také chybí slovník česko-ruských zrádných slov, který by obsahoval současná česko-ruská homonyma všech slovních druhů. Tato skutečnost byla jedním z faktorů ovlivňujících rozhodnutí při volbě tématu bakalářské práce.

Bakalářská práce se věnuje mezijazykové interferenci na lexikální úrovni, která způsobuje problémy v komunikaci a mnohdy vede k nedorozumění mezi původcem a příjemcem komunikátu. Vzhledem k obsáhlosti dané problematiky je práce zaměřena na mezijazyková česko-ruská homonyma, tedy slova, která v těchto dvou jazycích podobně či stejně znějí, ale liší se významem. Mezijazyková homonyma jsou v této bakalářské práci zpracována především z lingvistického pohledu, didaktické aspekty této problematiky jsou zde rozebrány pouze okrajově, jejich detailnější analýza bude provedena následně v diplomové práci.

Práce je z hlediska struktury rozdělena do dvou základních částí, do teoretické a praktické, které se dále dělí na menší tematické úseky. Teoretickou část tvoří dvě kapitoly. První z nich je zaměřena na vymezení pojmů, které úzce souvisí s tématem bakalářské práce, tedy na terminologii hlavně z oblasti lexikologie. S termíny z této oblasti je zapotřebí se seznámit z důvodu pochopení pozdější analýzy a výčtu česko-ruských homonym. Jsou zde vysvětleny pojmy jako antonymie, synonymie, polysémie, paronymie a okrajově také homonymie, která je pak podrobně rozebrána v kapitole následující. Druhá kapitola se zabývá již výhradně homonymií a je také, podobně jako kapitola první, rozdělena do dvou tematických celků. První z nich se zabývá typologií a druhy homonymie, druhý se věnuje již samotné mezijazykové homonymii. Praktickou část tvoří slovníček česko-ruských mezijazykových homonym. Homonyma jsou zde rozdělena do skupin podle slovních druhů a dále jsou členěna v rámci těchto skupin do podskupin dle toho, k jakému druhu mezijazykové homonymie patří.

Hlavním cílem bakalářské práce je tedy vytvoření přehledného slovníčku mezijazykových česko-ruských homonym rozdělených podle slovních druhů, který by se mohl stát pomůckou ve výuce ruštiny, jakož i teoretického přehledu o mezijazykové homonymii se zaměřením na česko-ruské srovnávací hledisko.

I TEORETICKÁ ČÁST

1 Lexikologie a paradigmatické vztahy

Kapitola se zabývá lexikologií a termíny, které s problematikou bakalářské práce úzce souvisí. První podkapitola objasňuje sám pojem lexikologie, dále vysvětluje podstatu jazykových disciplín, které v sobě lexikologie zahrnuje, tedy sémasiologie, onomasiologie, frazeologie, etymologie, onomastiky a lexikografie. V druhé podkapitole je vysvětlen pojem slovo. Třetí podkapitola se pak věnuje paradigmatickým vztahům lexikálních jednotek, antonymii, synonymii, polysémii a částečně homonymii, která je však podrobněji rozebrána až v následující kapitole.

1.1 Lexikologie

Podle P. Hausera¹ se jazykověda dělí na dvě velká odvětví: mluvnicí (gramatiku) a nauku o slovní zásobě (lexikologii). Lexikologii pak chápe jako nauku, která zkoumá slovo jako jednotku pojmenování, tedy základní stavivo jazykového projevu a mluvnicí definuje jako nauku, která zjišťuje, jak se slova spojují ve věty a jak se přitom mění jejich tvary. Tato práce se zabývá mezijazykovými homonymy, která patří právě k odvětví lexikologie. Další vysvětlení pojmu lexikologie uvádí J. Vlček: „Lexikologie je samostatný oddíl jazykovědy, jenž zkoumá souborně slovní zásobu jazyka.“² Podobně tento pojem definuje i ruský filolog D. N. Ušakov ve svém výkladovém slovníku: „Lexikologie je oddíl jazykovědy, zkoumající slovní zásobu jazyka.“³

Lexikologie podle P. Hausera⁴ v sobě zahrnuje tyto disciplíny:

- sémasiologii, sémantiku (семасиология) - nauku o slově, slovních spojeních, zabývající se hlavně jejich významem,
- onomasiologii (ономасиология) - nauku o pojmenování,
- frazeologii (фразеология) - nauku o frazeologismech,
- etymologii (этимология) - nauku o původu slov,
- onomastiku (ономастика) - nauku o vlastních jménech,
- lexikografii (лексикография) - nauku o slovnících.

¹ HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě*. Praha, 1985, s. 8.

² VLČEK, Josef. *Porovnání slovní zásoby ruského jazyka se slovní zásobou českého jazyka*. Praha, 1986, s. 7.

³ УШАКОВ, Д. Н. *Большой толковый словарь современного русского языка: 180 000 слов и словосочетаний*. Moskva, 2009, s. 403. Překlad: N. Hasan.

⁴ HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě*. Praha, 1985, s. 7.

1.2 Slovo

Pojem slovo lze těžko vyjádřit krátkou definicí, protože je nutno na něj nahlížet z mnoha hledisek. „Těchto hledisek je celá řada a většina z nich má omezenou platnost, takže podle obecného názoru platí spíše ve svém souhrnu. Příčinou jejich relativnosti je skutečnost, že slova jsou druhově značně odlišná, a to formálně i významově, mají různou motivaci a zaujímají v systému slovní zásoby různá místa.“⁵

J. Filipec tento pojem definuje takto: „Slovo je základní a primární jednotka lexikální roviny jazyka, buď jednočlenný lexém monosémický (jednočlenná lexie) nebo polysémický (polysémické slovo). Znakem (symetrickým) je lexie (slovo, lexém, frazém monosémický). Tato jednotka (např. slovo *kniha*) je dána invariantním vztahem specifické zvukové, popř. grafické formy (např. *kniha*) a specifického významu (např. *sémému*), plní specifické gramatické funkce, ve spojení s jinými takovými jednotkami vytváří jednotky vyšších rovin a svými paradigmatickými vztahy, formálním i významovým, se podílí na existenci dílčích systémů v lexikální (slovní) zásobě.“⁶ V definici pojmu slovo P. Hausera⁷ je kladen důraz na jeho binární povahu, tedy na spojení formy (hláskové stavby) a obsahu (významu). Sám význam slova je vázán na určitý jazyk, tedy hláskový útvar, který je slovem v jednom jazyce, jím nemusí být v jazyce druhém, např.: *pes* (čeština) – *Hund* (němčina) – *собака* (ruština) – *chien* (francouzština). S významem se vážou i pojmy jako mnohovýznamovost (polysémie) nebo homonymita a také synonymita, kterými se práce podrobněji zabývá v následující kapitole. P. Hauser pojem slovo definuje takto: „Slovo je základní pojmenovací jednotka tvořená skupinou hlásek (zřídka hláskou jednou) s jednotným významem zřejmým a srozumitelným pro uživatele jazyka. Má svou gramatickou stavbu a odlišuje se od jednotek jiných jazykových plánů významovou samostatností.“⁸ Kromě obecného významu slova se rozlišuje také lexikologický význam slova, tedy jeho obsah, který lze chápat jako vztah mezi zvukovým komplexem a předmětem (denotátem) nebo dějem skutečnosti, a který je historicky zafixován v povědomí hovořících. Tento obsah má formu shodující se s gramatickými zákony daného jazyka a je členem sémantického systému slovníku.⁹

⁵ FILIPEC, Josef a František ČERMÁK. *Česká lexikologie*. Praha, 1985, s. 31.

⁶ FILIPEC, Josef a František ČERMÁK. *Česká lexikologie*. Praha, 1985, s. 33.

⁷ HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě*. Praha, 1985, s. 9.

⁸ HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě*. Praha, 1985, s. 12.

⁹ ВАЛГИНА, Н.С. *Современный русский язык*. Москва, 2001, s. 8. Překlad: N. Hasan.

1.3 Paradigmatické vztahy lexikálních jednotek

Následující podkapitola je věnována typům paradigmatických vztahů, kterými jsou antonymie, synonymie, polysémie, paronymie, jež jsou vysvětleny z hlediska jak české tak ruské jazykovědy. Okrajově se tato kapitola zabývá i homonymií, které je však vyhrazena kapitola samostatná. Ke každé problematice jsou uvedeny české i ruské příklady.

Paradigmatické vztahy M. Vavrečka definuje takto: „Tak jako paradigmatické vztahy jsou založeny na principu porovnávání (nebo – nebo), tak jsou mezi sebou, v procesu řeči, v textu, svázány jazykové jednotky paradigmatickými vztahy, nemohou se současně používat, ale mohou navzájem stát v protikladné pozici (např.: *не горе, а радость* – *ne trápení, ale radost*) nebo mohou být navzájem srovnávány (např.: *и большие и маленькие книги* – *jak velké, tak malé knihy*). Na lexikální úrovni jazyka jsou mezi sebou paradigmatickými vztahy svázána slova, která mají společné komponenty sémantického a formálního charakteru (sémy, morfémy). [...] Na základě společných a odlišných komponentů můžeme lexikální jednotky členit na **syntagmatické** (tematické a lexiko-sémantické skupiny, typy skloňování, typy časování) a **paradigmatické** (synonymické řady, homonymické, antonymické a paronymické opozice).“¹⁰

1.3.1 Antonymie

„Antonymie se zakládá na logickém protikladu, opozici dvou skutečností, jejich odrazu v myšlení a slov tyto protiklady označujících.“¹¹ Takto ji definuje J. Filipec. Dále uvádí: „Antonymie jako jev charakteristický především pro nominativní druhy slov, ale vyskytující se i u morfému a předložek, znamená také jistý princip protikladného odrazu skutečnosti a způsobu pojmenování i označování.“¹² V ruské učebnici „*Современный русский язык*“¹³ jsou antonyma vysvětlena jako slova opačného významu, která mezi sebou logicky, sémanticky a gramaticky (patří k jednomu slovnímu druhu) korelují. Například: *veselý – smutný* (*весёлый – грустный*), *zdraví – nemoc* (*здоровье – болезнь*). Antonymickou dvojici mohou tvořit slova, vyjadřující vlastnost: *dobrý – zlý* (*добрый – злой*), časové určení: *ráno – večer* (*утро – вечер*), prostor: *jih – sever* (*юг – север*), rozměr: *malý – velký* (*маленький – большой*), cit: *láska – nenávisť* (*любовь – ненависть*), věk: *mladý – starý* (*молодой – старый*), aj. Jedno slovo může mít i více

¹⁰ VAVREČKA, Mojmír. *Lexikologie ruského jazyka*. Ostrava, 1989. s. 64. Překlad: N. Hasan.

¹¹ FILIPEC, Josef a František ČERMÁK. *Česká lexikologie*. Praha, 1985, s. 129.

¹² FILIPEC, Josef a František ČERMÁK. *Česká lexikologie*. Praha, 1985, s. 129.

¹³ ВАЛГИНА, Н.С. *Современный русский язык*. Москва, 2001, s. 19.

antonym, která jsou mezi sebou synonymní, např. *zlý – dobrý, hodný, příjemný; злой – добрый, ласковый, добродушный*.

Typologie antonym podle O. Mana¹⁴:

- **Úplná**

- existují k slovu jako celku nebo k celému významu slova,

např.: *чёрный – белый (černý – bílý), правда – ложь (pravda – lež)*;

- **Dílčí – částečná**

- vztahují se jen k určitému spojení, např.: *чёрный уголь – бурый уголь*

(černé uhlí – hnědé uhlí), белое вино – красное вино (bílé víno – červené víno).

P. Hauser¹⁵ druhy antonym dělí podle vnitřní jazykové struktury na:

- **Lexikální**

- dvojice nepřibuzných slov, např.: *мир – война (mir – война), правда – ложь*

(правда – ложь);

- **Slovotvorná**

- dvojice tvořená příbuznými slovy, odvozeninami a složeninami,

- u tvoření antonym pomocí odvozenin jsou nositeli opačného významu předpony,

např.: *šťěstí – неšťестí (счастье – несчастье), характерní – безхарактерní*

(честный – бесчестный).

Ruská typologie antonym se od české neliší. Pojmu lexikální antonyma odpovídá ruský termín **разнокорневые** neboli **собственно-лексические антонимы** a s pojmem slovotvorná antonyma koresponduje termín **однокорневые** neboli **лексико-грамматические антонимы**.

M. Vavrečka¹⁶ slovotvorná antonyma v ruštině dále člení na:

- **Autoantonyma** (энантосемы)

Vyjadřují protikladnost jedním a tímž slovem, tzn. uvnitř slova s pomocí

kontextu, např.: *бесценный (товар – zboží bezcenné, сокровище – драгоценный poklad)*;

¹⁴ MAN, Oldřich. *Základy lexikologie ruského jazyka I*. Praha, 1987, s. 149-150.

¹⁵ HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě*. Praha, 1985, s. 93.

¹⁶ VAVREČKA, Mojmir. *Lexikologie ruského jazyka*. Ostrava, 1989. s. 73.

- **Eufemismy (Эвфемизмы)**

Protikladnost vyjadřují mírně, např.: *добрый (dobrý) – недобрый (nedobrý)* ve srovnání s *добрый (dobrý) – злой (zlý)*.

1.3.2 Synonymie

Synonyma jsou slova stejného nebo blízkého významu. „Synonyma chápeme jako lexikální jednotky téhož druhu slov, popř. téže syntaktické funkce s touž nebo variantní intenzí nebo distribucí. Jsou tedy vzhledem k těmto dvěma aspektům úplná a částečná a na základě svých příznaků plní různé funkce významové a stylistické.“¹⁷ N. G. Gol'cova definuje synonyma takto: „Synonyma (z řečtiny *synonymos* – stejnojmenný) jsou slova, která se liší zněním, ale jsou si blízká nebo totožná významově. Např.: *tady – zde (mym – здесь), многозначность – polysémie (многозначность – полисемия)*.“¹⁸ O. Man uvádí: „Synonyma (синонимы) jsou lexikální jednotky označující obecný (společný) pojem a mající stejný nebo velmi blízký význam, takže jsou v některých pozicích zaměnitelná. Jsou tedy buď významově totožná, nebo se liší významovými odstíny či také odstíny expresivně stylistickými. Určitý jev skutečnosti mohou tedy synonyma označovat z různých hledisek, tzn. s různým přístupem ke skutečnosti, s různou motivací, např.: *большой – огромный (velký – obrovský), идти – шагать (jít – pochodovat), умереть – погибнуть (umřít – zahynout)*. Synonyma tak souvisejí se snahou jazyka o diferenciaci a pestrost vyjádření.“¹⁹

Synonyma dělíme na²⁰:

- **Úplná (čistá, absolutní)**

- jsou shodná v denotaci (základním slovním významu), konotaci (spoluvýznamu) i distribuci (rozsahu užívání ve všech kontextech). Je jich relativně málo a patří sem např. dvojice:

- **slov domácích**, např.: *девче – dívka (девочка – девушка), hezký – pěkný (красивый – пригожий)*;

¹⁷ FILIPEC, Josef a František ČERMÁK. *Česká lexikologie*. Praha, 1985, s. 133.

¹⁸ ГОЛЬЦОВА, Н. Г. *Русский язык*. Moskva, 2011, s. 18. Překlad: N. Hasan.

¹⁹ MAN, Oldřich. *Základy lexikologie ruského jazyka I*. Praha, 1987, s. 141-142.

²⁰ *Čeština po síti – Lexikologie* [online]. Ostrava, 2003[cit. 2013-03-11]. Dostupný z [www](http://www.osu.cz/fpd/kcd/dokumenty/cestinapositi/lexikologie.htm#Úvod): <<http://www.osu.cz/fpd/kcd/dokumenty/cestinapositi/lexikologie.htm#Úvod>>.

- **domácích a cizích termínů**,
např.: *mnohoznačnost – polysémie* (многoзначнoсть – полисемия),
jazykověda – lingvistika (языкoзнаниe – лингвистика);
- **kalků** (doslovných překladů) typu *dvojhlaska – diftong* (двугласный звук – дифтонг), *životopis – biografie* (жизнеописание – биография);
- **slov spisovných a nářečních** nebo **slangových**, což jsou tzv. **tautonyma**,
např.: *chlapec – ogar – synek* (мальчик – парнишка); *pětka – bomba*
(единица – кол);
- **slov českých a cizích**, tj. synonyma mezijazyková, tzv. **ekvivalenty**,
např. *paní – lady* (госпожа – леди).

• **Neúplná (částečná)**

- slova podobného významu, ale ne totožného, mají jiný významový odstín;
často zde dochází k tzv. rozšiřování a úženi významu.

Podle P. Hausera²¹ se dělí na:

- **ideografická**
 - liší se zčásti v detonaci a v distribuci
 - nejsou ve všech kontextech zaměnitelná,
např.: *kaz – vada* (изъян – неисправность);
- **stylistická**
 - liší se stylistickými příznaky, synonymické vztahy jsou tvořeny slovy neutrálními a příznakovými nebo příznakovými mezi sebou,
např.: *mluvit – praviti* (говорить – витьствовать), *moc – převelice*
(очень – вельми);
- **expresivní**
 - příznaky různé citové kvality,
např.: *spát – hajat* (спать – дрыхнуть), *noha – hnát* (нога – культя);
- **dobová**
 - synonymický vztah tvoří neutrální a archaické pojmenování,
např.: *jižní – polední* (южный), *ovzduší – povětří* (воздух);
velmi – очень, vesměa (velmi), *usta – губы, rot* (ústa);

²¹ HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě*. Praha, 1985, s. 88-89.

➤ **frekvenční**

- liší se četností využití,

např.: *přírodní* – *naturální* (*природный* – *натуральный*), *rohřaničí* – *romezi* (*межа* – *предел*).

Je. I. Zonov'jevova²² synonyma z hlediska své struktury dělí na **однокорневые** (synonyma s jedním kořenem), např.: *zpívat* – *pět* (*петь* – *напевать*) a **разнокорневые** (synonyma mající různý kořen), např.: *rajon* – *oblast* (*район* – *область*).

Důležité pojmy, které souvisí se synonymií, jsou synonymní pole, dominanta a synonymní řada. Podle P. Hausera²³ je **synonymní pole** tvořeno oddělením slov se společným významem od ostatních jednotek slovní zásoby. Dominantu pak označuje jako základní slovo synonymního pole. Toto pojmenování, které stojí v centru synonymního pole je neutrální, tedy bez dalších příznaků. Jako příklad uvádí dominantu *dům* s početným synonymním polem: *budova, stavba, stavení, obydlí, barák, barabizna, chatrč, chajda, chalupa, chata, chýše, statek, usedlost, vila* (*дом – строение, здание, сооружение, жильё, барак, сарай, лачуга, изба, дача, хижина, усадьба, поместье, особняк*). Synonyma se dále seskupují do **synonymních řad**, v čele kterých stojí dominanta a uspořádání kterých závisí na synonymitě členů po sobě následujících, např.: *STATEČNÝ* – *chrabrý* – *udatný* – *hrdiný* – *hrdinský* – *rekovný* – *neohrožený* – *nebojácný* (*ХРАБРЫЙ – смелый – отважный – бесстрашный – неустрашимый – безбоязненный – удалой – лихой*).

1.3.3 Polysémie – mnohoznačnost

„Lexikální polysémie znamená, že týž lexém (táž lexikální forma) má dva nebo více různých, ale navzájem souvisejících významů (sémantické spektrum). Např.: adjektivum *lehký* v pěti významech s příslušnými synonymy a antonymy: *lehký*, 1. ‚mající malou váhu‘, ant. *těžký* (*lehké zavazadlo*; *l. kabát* ne teplý; *l-ká půda* sypká; *l. průmysl* vyrábějící spotřební předměty); 2. ‚mající něco v malé míře‘, ant. *těžký* (*l. pacient, trest*); 3. ‚málo namáhavý‘, syn. *snadný*, ant. *těžký* (*l. úkol*); 4. *klidný, tichý*, ant. *těžký* (*l-ká smrt*); 5. *svižný, pružný*, ant. *těžký* (*l. krok*)“²⁴ P. Hauser²⁵ definuje mnohovýznamová slova jako slova, jež mají dva nebo více významů, která se vztahují ke dvěma nebo více denotátům.

²² ЗИНОВЬЕВА, Е. И. *Лексикология: учебное пособие*. Moskva. 2006, s. 97.

²³ HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě*. Praha, 1985, s. 90.

²⁴ FILIPEC, Josef a František ČERMÁK. *Česká lexikologie*. Praha, 1985, s. 137.

²⁵ HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě*. Praha, 1985, s. 85.

Polysémie je výraz jazykové ekonomiky, úspornosti ve vyjadřování. Další, podobná definice mnohoznačnosti, je uvedena v ruské učebnici „Современный русский язык“²⁶, kde je polysémie formulována jako vlastnost slov, která umožňuje dané slovo používat v různých významech. Slovo tedy může v průběhu svého historického vývoje získat, kromě svého původního významu, význam nový, tzv. odvozený.

Typy tvoření polysémie podle P. Hausera²⁷:

- **Metafora**

- přenesení významu na základě vnější podobnosti (tvaru, barvy umístění, rozsahu, funkce), např.: *zub (зуб)* – v ústech x pily;

- **Metonymie**

- přenesení významu na základě vnitřní souvislosti, např.: *těžba (добыча)* – těžení (děj) x vytěžená věc (např.: uhlí), *číst Čapka (читать Чапека)* – užití jména spisovatele místo díla;

- **Synekdocha**

- použití názvy části celku místo pojmenování celku nebo opačně
 - přenos pojmenování části na celek, např.: *stříbro (серебро)* – kov, stříbrný výrobek, medaile;
 - přenos pojmenování celku na část, např.: *tabák (табак)* – rostlina, pak usušené listy, podobně *čaj (чай)*, *len (лен)*, *bavlna (хлопок)*;

- **Významové změny historické**

- v minulosti mohlo určité slovo mít jiný význam než dnes, a to z různých důvodů, často dochází k takzvanému rozšiřování nebo zúžení významu,
- příklad na zúžení významu: slovo *dobytek* původně označovalo dobytou věc, později majetek a nakonec zvířata,
- příklad na rozšíření významu: slovo *limonáda* původně znamenalo nápoj z citrónu, dnes označuje jakýkoliv ovocný nápoj.

Polysémie je často chybně zaměňována s homonymií, tyto dva jevy se liší tím, že u homonym je formální shoda náhodná, zatímco u polysémantických slov se vyskytuje vzájemná souvislost významů a vznikají přenesením významu na základě podobnosti.

²⁶ ВАЛГИНА, Н.С. *Современный русский язык*. Moskva, 2001, s. 11-12.

²⁷ HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě*. Praha, 1985, s. 71-78.

Homonymie také patří k paradigmatickým vztahům lexikálních jednotek. Homonyma jsou slova, která se shodují z hlediska formy, ale liší se významem. Homonymii je v teoretické části vyhrazena následující samostatná kapitola.

1.3.4 Paronymie

Paronyma jsou slova, která podobně znějí, ale významově se liší. Např.: *абонемент* (*předplatné*) – *абонент* (*předplatitel*), *экскаватор* (*exkavátor*) – *эскалатор* (*eskalátor*). Z těchto příkladů lze vyvodit, že paronyma jsou slova, která mají tentýž kořen, jsou to tedy slova příbuzná. Paronymickou řadu tvoří slova, která patří k jednomu slovnímu druhu, např.: verba *вдохнуть* (*vdechnout*) – *вздохнуть* (*vzdychnout*), substantiva *эффектность* (*efektnost*) – *эффективность* (*efektivita*).²⁸ „Paronyma jsou slova ne zcela shodná, ale lišící se jen některým rysem, např. délkou samohlásky (*dal* – *dál*, *řad* – *řád*, *vina* – *vína*, *solí* – *solí*), a v nedbalé výslovnosti nebo při ztížených akustických podmínkách mohou být považována za homonyma.“²⁹ Podobně jako homonyma, paronyma mohou způsobit problém v komunikaci, proto je nutné, před použitím těchto problematických slov si uvědomit, jejich významové odlišnosti a vědět, v jakém kontextu je možné daná slova použít.

Je jednoduché si splést paronyma s homonymy. Existují však dva příznaky, podle kterých je možné jednoznačně paronyma od homonym odlišit. Paronyma se různě píšou a také se plně neshodují ve výslovnosti, např.: *диктам* (*diktát*, ve smyslu *nátlak*) – *диктант* (*diktát*). Kromě homonym si lze paronyma splést i se synonymií, tvořenou slovy s jedním kořenem. Paronyma se od synonym liší tím, že patří buď jenom k původně ruským slovům, např.: *останки* (*pozůstatky*) – *остатки* (*zbytek*, *zůstatek*) nebo jenom ke slovům přejatým z cizího jazyka, např.: *факт* (*fakt*) – *фактор* (*faktor*). Druhým aspektem, podle kterého lze tyto dva jevy rozlišit je to, že synonyma mohou být i absolutní, tedy sémantický totožná, což u paronym není možné.³⁰

²⁸ ГОЛЬЦОВА, Н. Г. *Русский язык*. Moskva, 2011, s. 17.

²⁹ *Čeština po síti – Lexikologie* [online]. Ostrava, 2003[cit. 2013-03-11]. Dostupný z [www](http://www.osu.cz/fpd/kcd/dokumenty/cestinapositi/lexikologie.htm#Úvod): <<http://www.osu.cz/fpd/kcd/dokumenty/cestinapositi/lexikologie.htm#Úvod>>.

³⁰ ЗИНОВЬЕВА, Е. И. *Лексикология: учебное пособие*. Moskva, 2006, s. 131. Překlad: N. Hasan.

2 Homonymie

Tato kapitola, jak už bylo uvedeno výše, se zabývá výhradně homonymií a je rozdělena do dvou větších částí. První podkapitola se věnuje homonymii obecně, je zde vymezen pojem homonyma z hlediska jak českých tak ruských lingvistů. Dále se tato část zabývá typologií a druhy homonym. Druhá podkapitola je zaměřena již na samotná mezijazyková homonyma, která jsou hlavním tématem této bakalářské práce.

2.1 Homonymie, její typologie a druhy

Homonyma jsou slova, která se shodují z hlediska formy, ale významově se liší. „Shoda ve formě je u nich náhodná. Poznávacím znakem je to, že se významy u nich nedají odvodit jeden z druhého jako při polysémii.“³¹ Je. I. Zinov'jeva³² definuje homonymii jako lexiko-sémantický vztah významově mezi sebou nesouvisejících slov, shodujících se v písemné formě (ve znění). Tato slova lze v textu rozlišit díky kontextu. Homonyma jsou tedy slova (dvě nebo více), která se liší významem, ale současně se shodují v písemné formě, výslovnosti a ve formě gramatické. J. Filipec tento pojem vysvětluje takto: „Homonymie vzniká tím, že jedna jazyková forma (morfém, slovo, spojení slov, větná výpověď), psaná nebo mluvená, má dvě nebo více funkcí, významů, smyslů, navzájem nesouvisících. Homonymní je např. koncovka *-e* (5. sg. u *pane*, 2. Sg. u *meče*, 4. pl. u *muže*, 1. sg. u *nůše* aj.), sufixy *-č*, *-ka* u *leštič*, *leštička*, obojí život. i neživot. (označují činitele, činitelku a leštící prostředek), slovní tvar *pila* (subst., sloveso), *los*, *losa* a *los*, *losu*, slova ve funkci volného spojení a frazému, výpověď (*o volbě povolání rozhodla oblíba profesora češtiny*, tj. a) že si oblíbil profesora, b) že si profesor oblíbil jeho).“³³

Typologie homonym podle P. Hausera³⁴:

- **Homonyma podle původu:**

- **Homonyma čistě lexikální**

- do této skupiny patří zcela různá slova s náhodnou formální shodou

- a) dvě slova domácí

- např.: *vlna* – ve vodě/srst, *mup* – svět/mír;

³¹ HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě*. Praha, 1985, s. 79.

³² ЗИНОВЬЕВА, Е. И. *Лексикология: учебное пособие*. Moskva. 2006, s. 85. Překlad: N. Hasan.

³³ FILIPEC, Josef a František ČERMÁK. *Česká lexikologie*. Praha, 1985, s. 141.

³⁴ HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě*. Praha, 1985, s. 79-84.

b) slovo domácí a přejaté

např.: *stopky* – části květu/hodinky (z ang. *stop*),

клуб – oblak, chuchvalec/klub (z ang. *club*);

c) dvě slova přejatá z různých jazyků

např.: *raketa* – pálka (z fran. *raquette*)/kosmická (z něm. *die Rakete*),

бар – bufet, bar (z ang. *bar*), jednotka tlaku (z řeč. *baros*);

d) dvě slova přejatá z téhož jazyka

např.: *hyperbola* – kuželosečka/nadsázka (z řečt. *hyperbolē*),

гипербола – kuželosečka/nadsázka (z řečt. *hyperbolē*).

➤ **Homonyma slovotvorná**

- u těchto slov způsobuje homonymitu slovotvorný prostředek, homonymní formant:

a) přípona, např.: *vinice* – pozemek s vinnou révou/osoba,

ударник – úderník/(tech.) úderník (část zbraně apod.);

b) předpona, např.: *přetéct* – z jednoho do druhého/přes okraj

проводить – provádět, vést/doprovodit, vyprovodit.

➤ **Homonyma slovnědruhová**

U těchto homonym homonymita vzniká konverzí, přenesením slova do jiné slovnědruhové kategorie, např.: *ráno*, *večer* – substantivum (část dne) /adverbium (časový údaj, *v ranní, večerní době*); *же* – konjunkce (*a, ale*) /partikule (*přece, vždyt*).

➤ **Homonyma z rozpadlé polysémie**

Vznikají tak, že v průběhu doby různé významy jednoho slova se od sebe vzdálí natolik, že jsou v současném jazyce již považovány za významy patřící zcela odlišným slovům.³⁵ Z rozpadu polysémie, tedy dochází ke vzniku samostatných slov, která už nespojuje společný příznak. Hranici, mezi polysémií a homonymií je často velmi těžké vymezit. Pro zjištění zda se jedná o čistě lexikální homonymii nebo homonymii z rozpadlé polysémie je nutné etymologické bádání. Např.: *jeřáb* – pták/stroj/rostlina, *рак* – rak/rakovina.

³⁵ ВАЛГИНА, Н.С. *Современный русский язык*. Moskva, 2001, s. 13.

- **Homonyma podle rozsahu:**

- **Homonyma úplná**

- homonyma, která se shodují ve všech mluvnických tvarech,

- např.: *zámek* – budova/zařízení na zamykání,

- коча* – cop/zemědělské nářadí/výběžek;

- **Homonyma částečná**

- homonyma, která se od sebe v některých tvarech částečně liší,

- tuto skupinu tvoří podstatná jména mužského rodu životná a neživotná, např.: *los* – zvíře (*losi*)/listina (*losy*),

- v ruštině se to týká např. homonymní dvojice, u které jedno slovo lze použít v množném čísle a druhé nikoli, např.: *мир* – svět (lze vytvořit množné číslo: *миры*)/mír (nelze vytvořit množné číslo).

Homofomy jsou slova se shodou pouze v jednom nebo několika málo gramatických tvarech, např.: *три* – číslovka/rozkazovací způsob slovesa *тřit*, *мпу* – číslovka/rozkazovací způsob slovesa *мереть*.

- **Nepravá homonyma:**

- **Homofony**

- shodují se ve zvukové formě, ale liší se podobou grafickou,

- např.: *být* – *bít*, *zpráva* – *správa*, *led* – *let*, *písek* – *Písek*;

- кот* (*kocour*) – *код* (*kód*), *гриб* (*houba*) – *гривн* (*chřipka*);

- **Homografy**

- shodují se v grafické formě, ale liší se ve zvukové,

- např.: *panický* – *panika* (-ny-)/*panic* (-ňi-);

- замок* (*budova, zámek*) – *замок* (*zámek u dveří*);

- **Mezislovní homonyma**

Zde je homonymita tvořena jedním slovem na jedné straně a spojením slov nebo předložkovou vazbou na straně druhé, např.: *jeti* – *je ti*, *занос* (*zanášení*) – *за нос* (*za nos*). Tato homonyma jsou často obsahem kalambúru: *Nebud'te ve při* (*vepři*).

Jak bylo uvedeno již výše, homonyma mohou vznikat různými způsoby. N. G. Gol'cova³⁶ vymezuje tři typy jejich vzniku. Jedním typem je, podobně jako u P. Hausera³⁷,

³⁶ ГОЛЬЦОВА, Н. Г. *Русский язык*. Moskva, 2011, s. 15. Překlad: N. Hasan.

³⁷ HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě*. Praha, 1985, s. 78.

vznik homonym z rozpadlé polysémie. Dalším způsobem je formální shoda přejatých slov. Dále homonyma mohou také vzniknout z důvodu změn, ke kterým dochází ve zvukovém (fonetickém) systému daného jazyka. V ruštině tak vznikla homonyma jako *лук (cibule)* – *лук (luk)*, *мир (svět)* – *мир (mír)*. Ve staroruštině se tato slova vyslovovala i psala různě.

M. Vavrečka³⁸ člení ruská homonyma do pěti skupin, a to podle původu:

- **Homonyma, která vznikají náhodnou shodou přejatých slov,**
např.: Ruské slovo *брак (manželství)* a slovo přeжатé z němčiny *брак (kazové zboží)* nebo dva slova přeжатá, jako *кран* z holandštiny (*kraan* ve smyslu *kohoutek*) a *кран* z němčiny (*Kran* s významem *jeřáb*);
- **Homonyma vzniklá z důvodu historických fonetických změn,**
např.: *лук (luk)* z praslovanštiny *lqk* tvoří homonymii se slovem *лук (cibule)*;
- **Homonyma, která vznikají z důvodu mnohoznačnosti osnov nebo formantů při tvoření slov,** např.: *критический (krizový)* adjektivum od slova *кризис (krize)* a *критический (kritický)* od slova *критика (kritika)*;
- **Homonyma, vznikající z rozpadu mnohoznačnosti slov,**
např.: *рак* – rak/rakovina;
- **Homonyma vzniklá z důvodu shody zkratk,**
např.: *КП (коммунистическая партия – komunistická strana, контрольный пункт – kontrolní bod)*

„Homonymní slova jsou charakteristická především tím, že se vztahují k jednomu nebo jinému jevu skutečnosti a jsou na sobě nezávislá. Proto mezi nimi neexistuje žádný asociativní pojmově-sémantický vztah, který je charakteristický pro různé významy mnohoznačného slova. V průběhu hovoru prakticky není možné homonymní slova chybně zaměnit. Například nikdo si nebude myslet, že se hovoří o *ключе (pramen řeky/klíč)*, jako o prameni řeky, pokud někdo bude stát u dveří a žádat o *ключ*.“³⁹

2.2 Mezijazyková homonyma

Tato homonyma jsou v teoretické části vysvětlena podrobněji, protože bakalářská práce je zaměřena právě na ně. Jsou to slova, která znějí nebo se píšou v různých dvou jazycích stejně nebo podobně, ale mají odlišný význam. Výklad tohoto jevu je různorodý, např. O. Radina vymezuje definici zrádných slov takto: „Zrádnými slovy (*faux amis*)

³⁸ VAVREČKA, Mojmir. *Lexikologie ruského jazyka*. Ostrava, 1989. s. 68.

³⁹ ЗИНОВЬЕВА, Е. И. *Лексикология: учебное пособие*. Moskva, 2006, s. 86. Překlad: N. Hasan

bývají obvykle nazývána taková slova, která svým původem nebo vnější podobou si ve dvou jazycích odpovídají, ale vývojem v různých jazykových prostředích nabyla odlišného významu.⁴⁰ J. Hladký tutéž problematiku definuje těmito slovy: „Zrádnými nazýváme slova, která mají nejméně ve dvou jazycích stejný nebo téměř stejný tvar, přitom se však liší svým významem. Jde tedy o slova mezinárodní, většinou původem z klasických jazyků, u nichž časem došlo k významovému rozlišení. Jako příklad můžeme uvést české slovo *sympatie* a anglické slovo *sympathy*. Původní význam řeckých složek tohoto slova (převzatého později do latiny) byl spolu a cítění. V klasické latině označovala *sympathia* náklonnost. V angličtině se pak význam soucítění soustředil především na soucítění s trpícím, kdežto v češtině představují *sympatie* citový poměr nebo náklonnost v příjemné situaci.⁴¹ Tento jev se vyskytuje hlavně u blízce příbuzných jazyků a je důležité si ho uvědomovat při překládání nebo učení se cizímu jazyku. J. Vlček⁴² definuje příčiny vzniku homonymie mezi příbuznými jazyky takto:

- Homonyma vznikla náhodnou zvukovou shodou kdysi různých slov, např. *luk* – *лук* (*cibule*) bez nejmenších sémantických vztahů.
- Homonyma vznikla z původně stejného základu, s nímž byla významová oblast úplně přerušena, např. české *úkol* a ruské *укол* (jen etymologickým bádáním je možné dojít k závěru, že u těchto slov byla souvislost se slovem *kláti*).
- Homonyma vznikla z původně stejného základu, např. *красный* – *krásný*. Ruské *красный* bylo utvořeno z obecně slovanského *krasa* a znamenalo *krasivый*, jež je dochováno dosud ve folklóru a v současném *прекрасная погода* (ve staroruských památkách mělo význam krásný – pro červenou barvu adjektivum *червлёный*; v 17. století nahradilo *красный* ve významu českého krásný adjektivum *krasivый*.

Výklad o této problematice je již dále pojednáván spíše z hlediska přímo česko-ruských homonym. „Počet těchto slov je poměrně značný a tato slova jsou zastoupena ve všech stylistických vrstvách jazyka. Najdeme je v knižním stylu, v odborném projevu i v hovorovém jazyce. Mnohdy jde o slova velmi frekventovaná, jako jsou např.: *стул* (*židle*) – *стол* (*stůl*); *живот* (*břicho*) – *жизнь* (*život*); *труп* (*mrtvola*) – *трупа* (*mušovice*); *чёрствый* (*tvrký*) – *свежий* (*čerstvý*) atd.⁴³

⁴⁰ RADINA, Otomar. *Zrádná slova ve francouzštině*. Praha, 1988, s. 5.

⁴¹ HLADKÝ, Josef. *Zrádná slova v angličtině*. Praha, 1990, s. 5.

⁴² VLČEK, Josef. *Úskalí ruské slovní zásoby*. Praha, 1966, s. 199.

⁴³ VLČEK, Josef. *Úskalí ruské slovní zásoby*. Praha, 1966, s. 181.

Problematikou mezijazykových homonym se lingvisté začali zabývat již na konci 19. století, ale tehdy ještě nedošlo k jejímu hlubšímu probádání. Teprve francouzští lingvisté M. Koessler a J. Derocquigny, kteří se v roce 1928 začali zabývat těmito mezijazykovými shodami v angličtině a francouzštině, dali tomuto jevu název „faux amis du traducteur“ (falešní přátelé překladatele), který byl poprvé použit v jejich knize „*Les Faux Amis ou les trahisons du vocabulaire anglais*“, kde falešné přátelé dělí na **úplné**, které se shodují v ortografii, ale sémanticky se rozcházejí a na **částečné**, shodující se jak v ortografii, tak v některých společných významech.⁴⁴ Stejně dělení uplatňuje i E. Lotko⁴⁵ v knize „*Zrádná slova v polštině a češtině*“. V češtině pro tuto problematiku existují hned tři názvy: falešní přátelé překladatele, čemuž v ruštině odpovídá pojem ложные друзья переводчика, dále mezijazyková homonyma, v ruštině межъязыковые омонимы nebo také zrádná slova.

Ruští lingvisté uvádí, že je nutné rozlišit termín межъязыковые омонимы od pojmu ложные друзья переводчика, a to z toho důvodu, že termín ложные друзья переводчика je širší, zahrnuje v sobě všechny lexikální jednotky, které mohou způsobit chybnou asociaci. Tento pojem tedy v sobě zahrnuje i mezijazyková homonyma, dále mezijazyková paronyma, aj.⁴⁶ Pojem ложные друзья, les faux amis je pouze obrazný, nelze s ním v lexikologii operovat jako s termínem. Obdobně je tomu v češtině s pojmem rusko-česká homonyma, protože jak bylo uvedeno výše, homonyma jsou v lexikologii chápána, jako slova, která jsou původem i významem různá a stejně znějí jen náhodou nebo také slova, která měla stejný slovní základ a významově se osamostatnila. U příbuzných jazyků hovoříme velmi často o slovech stejného významu a původu (společný lexikální fond slovanských jazyků), jejichž význam se samostatným vývojem českého a ruského jazyka změnil natolik, že někdy dokonce vyjadřují opak původního významu nebo si naopak svůj původní význam daná slova uchovala. Důvody rusko-české homonymie jsou: různý fonetický vývoj, odlišnosti v morfologické stavbě (homonymie v rodě, v čísle), v tvoření slov, změny sémantické a stylistické.⁴⁷ Mezijazyková homonymie nevzniká pouze mezi jazyky příbuznými, u kterých se projevuje hlavně u slov domácích a dále i u slov mezinárodních, tvoří se také mezi jazyky nepříbuznými,

⁴⁴ «Ложные друзья переводчика» как феномен межъязыковой асимметрии. [online]. 2012 [cit. 2013-03-11]. Dostupný z [www: <http://www.rusnauka.com/28_NII_2012/Philologia/6_117780.doc.htm>](http://www.rusnauka.com/28_NII_2012/Philologia/6_117780.doc.htm).

⁴⁵ LOTKO, Edvard. *Zrádná slova v polštině a češtině*. Olomouc, 1992, s. 14.

⁴⁶ *Современный перевод: лингвистические и историко-культурные аспекты*. [online]. 2012 [cit. 2013-03-11]. Dostupný z [www: <http://www.paxgrid.ru/proceedings_translat2012.pdf>](http://www.paxgrid.ru/proceedings_translat2012.pdf). s. 82.

⁴⁷ VLČEK, Josef. *Úskalí ruské slovní zásoby*. Praha, 1966, s. 189-211.

kde se projevuje u slov mezinárodních. „V případě jazyků geneticky příbuzných jde většinou o slova, která měla kdysi stejný či velmi podobný význam, avšak následně se významy při samostatném vývoji jazyků rozrůznily. U jazyků geneticky nepříbuzných se jedná hlavně o slova mezinárodní, většinou původem z klasických jazyků, u nichž časem došlo k významovému rozlišení.“⁴⁸

Typologii je možné definovat takto⁴⁹:

- **Foneticko-grafická mezijazyková homonyma**

Jsou to slova, která se zcela shodují ve zvukové i psané formě jak v základním tvaru, tak i ve většině dalších slovních tvarů.

- **Grafická mezijazyková homonyma**

Slova, shodující se v psané podobě, lišící se významem.

- **Fonetická mezijazyková homonyma**

Slova, která se shodují ve znění, ale liší se jejich písemná forma a význam.

E. Lotko⁵⁰ konstatuje, že slovo je možné chápat dvojím způsobem, jako jednotku lexikálního systému, která je obsažena ve výkladovém slovníku daného jazyka nebo jako jednotku textu. Tento modus lze aplikovat i na mezijazyková homonyma, která lze tedy dělit na **zrádná slova systémová** a **zrádná slova textová**. Text může jak pomoci se snížením nebo odstraněním zrádnosti nebo naopak může být původcem vzniku nebo důvodem zvýšení zrádnosti. Např. české adjektivum *čerstvý* ve srovnání s polským *czerstwy* se ve významu neshodují pouze, když se vážou se substantivy typu *pečivo*, *rohlík* (v češtině *czerstwy rogalik* znamená *starý*, *tvrdý rohlík*). V jiných případech, např. *czerstwa twarz* se polský význam shoduje s českým (*zdravá*, *svěží tvář*).

Podle J. Vlčka⁵¹ je možné rozlišovat tyto případy rusko-české homonymie:

- **Lexikální rusko-česká homonymie**

např.: *запах* (*vůně*) – *зárach* (*вонь*), *позор* (*hanba*) – *розор* (*внимание*);

- **Slovnědruhovú rusko-česká homonymie**

např.: *чай* (inter., *vždyť*) – *čaj* (subst., *čaj*),

рано (adv., *brzy*) – *ráno* (subst., *утро*);

⁴⁸ ŠTĚPÁNÍK, Stanislav. (Mezijazyková) homonymie a paronymie z didaktického hlediska. *Didaktické studie*. Praha, 2011, roč. 3, č. 1., s. 38.

⁴⁹ Современный перевод: лингвистические и историко-культурные аспекты. [online]. 2012 [cit. 2013-03-11]. Dostupný z www: <http://www.paxgrid.ru/proceedings_translat2012.pdf>. s. 83-84.

⁵⁰ LOTKO, Edvard. *Zrádná slova v polštině a češtině*. Olomouc, 1992, s. 12.

⁵¹ VLČEK, Josef. *Úskali ruské slovní zásoby*. Praha, 1966, s. 205.

- **Tvarová rusko-česká homonymie**

např.: *шило* (subst., *šídlo*) – *šilo* (min. čas od verba *šít*, *оно шило*),

лови (imperativ od verba *ловить*, *ulov*) – *loví* (3. os. sg. presenta od verba *lovit*, *он ловит*);

- **Rusko-česká homofonie**

např.: *дело* (*činnost*) – *dělo* (*пушка*), *отказ* (*odmítnutí*) – *odkaz* (*ссылка*);

- **Rusko-česká homografie**

např.: *родина* (*vlast*) – *rodina* (*семья*), *место* (*místo*) – *město* (*город*).

Rozdíly mezi českou a ruskou slovní zásobou J. Vlček definuje takto: „Při porovnávání formální a významové stránky českých a ruských slov můžeme veškerou slovní zásobu v ruštině a v češtině rozdělit na pět základních skupin:

A. Slova odlišná hláskovým složením a nemající vlastní významový ekvivalent v druhém jazyce, např.: *пельмени*, *шашлык*, *борц*, *кнедлик*, *шрекачку*;

B. Slova odlišná hláskovým složením, ale významově stejná, např.: *канцкулы* – *prázdniny*, *деньги* – *peníze*;

C. Slova stejná nebo podobná svým hláskovým složením a také stejná nebo přibližně stejná svým významem, např.: *школа* – *škola*, *отец* – *otec*, *танк* – *tank*;

D. Slova stejná nebo podobná svým hláskovým složením a také stejná nebo přibližně stejná svým významem, ale s různou stylistickou platností v obou jazycích, např.: *здравый* – *zdravý*, *машина* – *mašina*, *война* – *vojna*;

E. Slova stejná nebo podobná hláskovou strukturou, ale rozdílná významem, jako *стул* (*židle*) – *stůl* (*стол*), *запах* (*vůně*) – *zápach* (*вонь*); *запоминать* (*patovat*) – *запоминат* (*забывать*).⁵² V tomto případě se jedná o mezijazyková homonyma.

⁵² VLČEK, Josef. *Úskali ruské slovní zásoby*. Praha, 1966, s. 5.

II PRAKTICKÁ ČÁST

3 Zpracování slovníku česko-ruských homonym

Praktická část této bakalářské práce obsahuje slovník vybraných mezijazykových česko-ruských homonym. Pro vytvoření slovníku, tedy pro excerpci a analýzu mezijazykových homonym byly použity dva výkladové slovníky, pro češtinu to byla digitalizovaná podoba „*Slovníku spisovného jazyka českého*“⁵³ s přibližně 197 000 hesly české slovní zásoby, zpracovaného lexikografickým kolektivem Ústavu pro jazyk český ČSAV a pro ruštinu to byl výkladový slovník D. N. Ušakova s názvem „*Большой толковый словарь русского языка*“⁵⁴ se 180 000 slovníkovými hesly. Dále byl pro zpracování praktické části využit i „*Rusko-český, česko-ruský velký slovník*“⁵⁵ s 95 000 hesly, vydaný nakladatelstvím Lingea.

3.1 Výběr slov a struktura slovníkové části

Skupina rusko-českých mezijazykových homonym je velmi obsáhlá, a proto se tato bakalářská práce zabývá pouze těmi falešnými přáteli překladatele, na které mohou narazit žáci základních a středních škol, tedy slovy, která se mohou vyskytovat v učebnicích pro začátečníky a mírně pokročilé, dále jsou zde uvedena i méně frekventovaná v použití slova, se kterými se mohou setkat například studenti vysokých škol nebo slova, která jsou v češtině často používána v běžné komunikaci. Slovníková hesla jsou rozdělena do skupin podle slovních druhů, tedy do skupiny substantiv, adjektiv, verb, adverbíí a konjunktiv. Poslední skupinu tvoří slovnědruhová mezijazyková homonyma, tedy homonyma, která v jednom jazyce patří k jednomu slovnímu druhu a v jazyce druhém k slovnímu druhu jinému. V rámci těchto skupin jsou dále utvořeny podskupiny (dle dělení ruských lingvistů⁵⁶), které daná slovníková hesla dělí na foneticko-grafická (lexikální) homonyma, homofony a homografy. Při klasifikaci homonym je důležité si uvědomit, že čeština se od ruštiny liší jak graficky (např. ruské písmeno „z“ stejně jako „x“ odpovídá českému „h“ a české písmeno „ř“ se v ruském grafickém systému nevyskytuje vůbec nebo např. ruská písmena „e“, „ě“, „ю“, „я“ odpovídají dvěma písmenům v češtině, tzn. „je“, „jo“, „ju“, „ja“), tak foneticky (např. ruská samohláska „o“, když se nenachází pod přízvukem,

⁵³ *Slovník spisovného jazyka českého* [online]. 2011 [cit. 2013-04-11]. Dostupný z www: <<http://ssjc.ujc.cas.cz/>>.

⁵⁴ УШАКОВ, Д. Н. *Большой толковый словарь современного русского языка: 180 000 слов и словосочетаний*. Moskva, 2009.

⁵⁵ *Rusko-český, česko-ruský velký slovník*. Brno, 2009.

⁵⁶ *Современный перевод: лингвистические и историко-культурные аспекты*. [online]. 2012 [cit. 2013-03-11]. Dostupný z www: <http://www.paxgrid.ru/proceedings_translat2012.pdf>. s. 83-84.

tak se výslovností blíží českému „a“, když je „o“ v ruském slově naopak pod přízvukem vyslovuje se podobně jako české „o“). J. Vlček o grafické odlišnosti ruštiny, jež užívá cyrilici a češtiny, které je vlastní latinka píše: „Přesto, že se ruština liší od češtiny různou grafickou soustavou, je nutné hovořit o homografii. Jiný grafický systém nemůže být překážkou vzájemné podobnosti slov a nemůže být tudíž také překážkou homografii. Na rozdíl od češtiny je ruské písmo mnohoznačnější. Ruské souhláskové grafémy jsou většinou čtyřznačné, české nejvíce trojznačné. Samohlásková písmena mohou mít v ruštině vedle významu hlavního i význam vedlejší. V češtině jsou samohláskové grafémy jednoznačné.“⁵⁷ Dále J. Vlček⁵⁸ klasifikuje příčiny, které znemožňují hovořit o absolutní zvukové totožnosti u rusko-českých mezijazykových homonym:

- Často se při velké totožnosti fonetické vyskytují rozdíly v přízvuku nebo v kvantitě souhlásek, např. *рыхлый* (*kurpý*; *nevýrazný*) – *рычлý* (*быстрý*).
- Rozdíl ve výslovnosti je podmíněn kvalitou souhlásek, např. *живот* (*břicho*, *žaludek*) – *живот* (*жизнь*), *плот* (*vor*) – *плот* (*забор*), dále také redukcí nepřízvučných samohlásek v ruštině, např. *позор* (*позор*) (*hanba*) – *позор* (*внимание*) a délkou samohlásek v češtině, např. *школьник* (*školák*, *žák*) – *школьник* (*школьный сторож*). Dokonce v případě, kdy dochází k maximálně ideální situaci, kdy akustická povaha českého a ruského slova je totožná, např. *вор* (*zloděj*) – *вор* (*плот*), se nejedná o úplně shodné znění slova, a to z důvodu různé intenzity přízvučnosti v obou jazycích.

Mnoho rozdílů se vyskytuje také v morfologii, například u koncovek přídatných jmen, kde se v ruštině vždy u adjektiv mužského rodu nachází písmeno „и“, u rodu ženského „я“ a u rodu středního „е“ a v češtině se naproti tomu u adjektiv všech rodů vyskytuje dlouhá samohláska (např.: *грустный*, *грустная*, *грустное* – *smutný*, *smutná*, *smutné*). Je možné tedy říct, že při porovnávání dvou graficky a zvukově odlišných systémů, čímž čeština a ruština vůči sobě jsou, nelze ve většině případů jednoznačně určit, zda se jedná o homografy nebo o homonyma lexikální, a proto tyto dva typy mezijazykové homonymie jsou v této bakalářské práci sloučeny v jeden celek. Při určování tedy nejsou brány v potaz ani ruské přízvuky, ani české délky.

Slovníková hesla jsou v rámci skupin seřazena abecedně a jsou uvedena v základním, tedy reprezentativním (slovníkovém) tvaru. Homonymní dvojice jsou

⁵⁷ VLČEK, Josef. *Porovnání slovní zásoby ruského jazyka se slovní zásobou českého jazyka*. Praha, 1986, s. 201.

⁵⁸ VLČEK, Josef. *Porovnání slovní zásoby ruského jazyka se slovní zásobou českého jazyka*. Praha, 1986, s. 200-201.

vepsány do tabulek, přičemž každá dvojice tvoří z důvodu přehlednosti tabulku samostatnou. Tabulka je dále rozdělena do dvou řádků a tří sloupků. V prvním sloupci prvního řádku je vždy uvedeno ruské slovo, v druhém jeho překlad do češtiny a ve třetím sloupci je dané heslo použito v ruské větě nebo slovním spojení, jež je v tomto sloupci dále i přeloženo do češtiny. V prvním sloupci druhého řádku je pak vždy ruský ekvivalent českého slova, tvořícího s ruským slovem v prvním sloupci prvního řádku mezijazykovou homonymní dvojici a které je vepsáno do sloupku druhého. Pak ve třetím sloupci je, podobně jako na prvním řádku, dané heslo použito ve větě nebo slovním spojení. Příkladové věty a slovní spojení, které jsou v praktické části zařazeny, byly čerpány ve většině případů právě z výše uvedených výkladových slovníků a také z rusko-českého slovníku nakladatelství Lingea a dále i z internetového česko-ruského slovníku⁵⁹, který je taktéž spravován společností Lingea.

Schématické vysvětlení tabulky:

RUSKÉ SLOVO	PŘEKLAD DO ČEŠTINY	POUŽITÍ SLOV VE SLOVNÍCH SPOJENÍCH NEBO VĚTÁCH + JEJICH PŘEKLAD
-------------	--------------------	---

3.2 Slovník česko-ruských homonym v oblasti substantiv

Tato část se zabývá mezijazykovými homonymy v oblasti substantiv, tedy podstatných jmen. Skupina mezijazykových homonym tohoto slovního druhu je nejpočetnější. Pod některými tabulkami se nachází komentář, který na základě etymologického slovníku⁶⁰ objasňuje vztah mezi slovy té dané mezijazykové homonymní dvojice.

• LEXIKÁLNÍ HOMONYMA

Jak bylo uvedeno výše, tuto skupinu tvoří jak homonyma lexikální tak homografa.

байка <i>f.</i>	flanel <i>m.</i>	одежда из байки – oblečení z flanelu
басня <i>f.</i>	байка <i>f.</i>	мораль басни – mravní ponaučení байки

⁵⁹ Lingea online slovník [online]. Lingea s.r.o, 2013 [cit. 2013-05-18]. Dostupný z www: <<http://slovniki.lingea.cz/Home.aspx?set=rucz&n=7fffff>>.

⁶⁰ *Этимологический словарь русского языка* [online]. Slovaronline.com, 2010-2011 [cit. 2013-05-18]. Dostupný z www: <<http://www.vasmer.slovaronline.com/>>.

банка <i>f.</i> банк <i>m.</i>	nádoba <i>f.</i> banka <i>f.</i>	стеклянная банка – zavařovací sklenice налёт на банк – přeřadení banky
бухта <i>f.</i> пирог <i>f.</i>	záliv <i>f.</i> buchta <i>f.</i>	морская бухта – mořský záliv какао-пирог – kakaová buchta
былина <i>f.</i> трава <i>f.</i>	ruská epická báseň o bohatýrech <i>f.</i> bylina <i>f.</i>	сюжет былины – námět ruské epické básně o bohatýrech целебная трава – léčivá bylina
быт <i>m.</i> квартира <i>f.</i>	životní styl <i>m.</i> byt <i>m.</i>	быт спортсмена – životní styl sportovce съёмная квартира – pronajatý byt
валка <i>f.</i> война <i>f.</i>	kácení; plstění <i>n.</i> válka <i>f.</i>	валка деревьев – kácení stromů холодная война – studená válka
вар <i>m.</i> кипение <i>s.</i>	smola <i>f.</i> var <i>m.</i>	сапожный вар – obuvnická smola точка кипения – bod varu
варенье <i>n.</i> варка <i>f.</i>	zavařenina <i>f.</i> , džem <i>m.</i> vaření <i>n.</i>	клубничное варенье – jahodový džem варка на пару – vaření v páře
ведро <i>n.</i> жара <i>f.</i>	vědro <i>n.</i> vedro <i>n.</i>	Льёт как из ведра . – Lije jako z konve. невыносимая жара – úmorné vedro
вес <i>m.</i> деревня <i>f.</i>	váha, hmotnost <i>f.</i> ves <i>f.</i>	избыточный вес – nadváha глухая деревня – zapadlá vesnička
вздор <i>m.</i> упрямство <i>n.</i>	nesmysl <i>m.</i> vzdor <i>m.</i>	чистый вздор – čirý nesmysl проявление упрямства – projev vzdoru

взор <i>m.</i> образец <i>m.</i>	pohled <i>m.</i> vzor <i>m.</i>	устреми <u>т</u> ь взор на <i>кого</i> – upřít zrak na <i>koho</i> служи <u>т</u> ь образ <u>ц</u> ом <i>кому</i> – být vzorem <i>komu</i>
--	---	---

властность <i>m.</i> сво <u>й</u> ство <i>n.</i>	panovačnosť <i>f.</i> vlastnosť <i>f.</i>	властность ше <u>ф</u> а – panovačnosť vedoucího сво <u>й</u> ство характера – povahová vlastnosť
--	---	--

внимание <i>n.</i> восприя <u>т</u> ие <i>n.</i>	pozornosť <i>f.</i> vnímaní <i>n.</i>	привлеч <u>ь</u> внимание – upoutat či pozornost чув <u>ст</u> венное восприя <u>т</u> ие – smyslové vnímaní
--	---	---

вор <i>m.</i> плот <i>m.</i>	zloděj <i>m.</i> vor <i>m.</i>	пой <u>м</u> ать вора – chytnout zloděje плы <u>т</u> ь на плоту – plout na voru
--	--	---

враг <i>m.</i> уби <u>й</u> ца <i>m.</i>	nepřítel <i>m.</i> vrah <i>m.</i>	кров <u>н</u> ый враг – úhlavní nepřítel мас <u>с</u> овый уби <u>й</u> ца – masový vrah
--	---	---

вражда <i>f.</i> уби <u>й</u> ство <i>n.</i>	nepřátelství <i>n.</i> vražda <i>f.</i>	неприми <u>р</u> имая вражда – nesmiřitelné přátelství тро <u>й</u> ное уби <u>й</u> ство – trojnásobná vražda
--	---	---

вуз <i>m.</i> маши <u>н</u> а <i>f.</i> ; ваг <u>о</u> н <i>m.</i>	vysoká škola <i>f.</i> vůz <i>m.</i>	поступи <u>т</u> ь в вуз – dostat se na vysokou školu ваг <u>о</u> н-рестор <u>а</u> н – jídelní vůz
---	--	---

вылет <i>m.</i> экскур <u>с</u> ия <i>f.</i>	odlet <i>m.</i> , vzlétnutí <i>n.</i> výlet <i>m.</i>	вылет самолёта – odlet, vzlétnutí letadla экскур <u>с</u> ия в Прагу – výlet do Prahy
--	--	--

выход <i>m.</i> восток <i>m.</i>	východ <i>m.</i> (z budovy; z krizové situace); řešení <i>n.</i> východ (světová strana), Východ	запасно <u>й</u> выход – nouzový východ пр <u>о</u> водить гостей к выходу – doprovodit hosty к выходу вы <u>х</u> од из кри <u>з</u> иса – východ z krize Бли <u>ж</u> ний/Дальний Вост <u>о</u> к – Blízký/Dálný Východ
--	---	--

вычитка <i>f.</i> укор, упрёк <i>m.</i>	korektura, oprava <i>f.</i> výčitka <i>f.</i>	вычитка текста – korektura textu укоры совести – výčitky svědomí
вышка <i>f.</i> высота <i>f.</i>	věžička, vížka, věž <i>f.</i> výška <i>f.</i>	диспетчерская вышка – letecká kontrolní věž прыжок в высоту – skok do výšky
глава <i>f.</i> голова <i>f.</i>	vůdce, vedoucí <i>f.</i> ; kapitola <i>f.</i> hlava <i>f.</i>	глава администрации – vedoucí administrace горячая голова – horká hlava
год <i>m.</i> бросок <i>m.</i> , метание <i>n.</i>	rok <i>m.</i> hod <i>m.</i>	учебный год – školní rok метание диска – hod diskem
господа <i>f.</i> паб, трактир <i>m.</i>	páni <i>m.</i> hosпода <i>f.</i>	Дамы и господа . – Dámy a pánové. паб в центре города – hosпода v centru města
град <i>m.</i> замок <i>m.</i> , крепость <i>f.</i>	krupobítí <i>n.</i> hrad <i>m.</i>	Шёл град . – Padaly kroupy. (надувной) батут-замок – skákací hrad
дело <i>n.</i> пушка <i>f.</i>	práce; věc <i>f.</i> dělo <i>n.</i>	приняться за дело - dát se do práce зенитная пушка – protiletadlové dělo
доклад <i>m.</i> документ <i>m.</i>	referát <i>m.</i> doklad <i>m.</i>	прочитать доклад – přednést referát налоговый документ – daňový doklad
жаба <i>f.</i> лягушка <i>f.</i>	gorucha <i>f.</i> žába <i>f.</i>	обыкновенная/серая жаба – gorucha obecná Лягушка прыгнула в воду. – Žába skočila do vody.

жена <i>f.</i> женщина <i>f.</i>	manželka, žena <i>f.</i> žena <i>f.</i>	законная жена – zákonitá manželka незамужняя женщина – svobodná žena
живот <i>m.</i> жизнь <i>f.</i>	břicho <i>n.</i> , žaludek <i>m.</i> život <i>m.</i>	живот болит у кого – bolí břicho koho посмертная жизнь – posmrtný život
заказ <i>m.</i> запрет <i>m.</i>	objednávka <i>f.</i> zákaz <i>m.</i>	принять заказ – přijmout objednávku снять запрет – odvolat zákaz
заклад <i>m.</i> фундамент <i>m.</i>	zástava, sázka <i>f.</i> základ <i>m.</i>	под заклад – do zástavy заложить фундамент – položit základy
заминка <i>f.</i> предлог <i>m.</i>	zdržení <i>s.</i> ; pauza <i>f.</i> záminka <i>f.</i>	заминка после тренировки – pauza po tréninku сделать под предлогом - udělat pod záminkou
запас <i>m.</i> борьба <i>f.</i> , бой <i>m.</i>	zásoba <i>f.</i> zápas <i>m.</i>	словарный запас – slovní zásoba греко-римская борьба – řeckořímský zápas
запах <i>m.</i> вонь <i>f.</i>	vůně <i>f.</i> zápach <i>m.</i>	запах розы – silná růže чувствовать вонь отбросов – cítit zápach smetí
засада <i>f.</i> принцип <i>m.</i>	úkryt <i>m.</i> ; léčka <i>f.</i> zásada <i>f.</i>	сидеть в засаде – sedět v úkrytu в принципе – v zásadě
заход <i>m.</i> туалет <i>m.</i> ; уборная <i>f.</i>	západ; pokus <i>m.</i> záchod <i>m.</i>	заход солнца – západ slunce Мне нужно в туалет. – Potřebuji na záchod .
здание <i>n.</i> видимость <i>f.</i>	budova <i>f.</i> zdání <i>n.</i>	высотное здание – výšková budova Видимость обманчива. – Zdání klame.

злоде́й <i>m.</i> вор <i>m.</i>	zločinec; zlosyn <i>m.</i> zloděj <i>m.</i>	злоде́й уби́л сторо́жа – zločinec zabil hlídače карма́нный вор – kapesní zloděj
---	---	--

ка́рта <i>f.</i> ка́рта <i>f.</i>	mapa <i>f.</i> karta <i>f.</i>	ка́рта ми́ра – mapa světa чипо́вая ка́рта – čipová karta
---	--	--

ко́мната <i>f.</i> ко́мната <i>f.</i>	pokoj <i>m.</i> komnata <i>f.</i>	сдаётся ко́мната – pokoj k pronajmutí ко́мната ца́ря – komnata cara
---	---	--

Комната pochází z latiského slova *camīnāta*, což v překladu znamená vytápěný pokoj. V češtině slovo *komnata* má užší význam a je to označení pro prostorný, pěkně zařízený pokoj, např. *zámecká komnata*. Do ruštiny by toto slovo bylo možné přeložit jako *парадный покой* nebo také *комната*.

коре́йка <i>f.</i> корея́нка <i>f.</i>	uzená krkovička <i>f.</i> Korejka <i>f.</i>	коре́йка в со́бственном со́ку. – uzená krkovička ve vlastní šťávě краси́вая корея́нка – krásná Korejka
--	---	--

краска <i>f.</i> краса́вица <i>f.</i>	barva <i>f.</i> kráska <i>f.</i>	чёрная краска для воло́с – černá barva na vlasy Краса́вица и Чудо́вище – Kráska a zvíře
---	--	--

ла́ска <i>f.</i> любо́вь <i>f.</i>	něha; lasička <i>f.</i> láska <i>f.</i>	матери́нская ла́ска – mateřská něha любо́вь с пер́вого взгля́да – láska na první pohled
--	---	--

листопа́д <i>m.</i> ноя́брь <i>m.</i>	padání listí <i>n.</i> listopad <i>m.</i>	осе́нний листопа́д – podzimní padání listí Ноя́брь - предпоследний ме́сяц го́да. – Listopad je předposledním měsícem v roce.
---	---	--

лу́к <i>m.</i> лу́к <i>m.</i>	cibule <i>f.</i> luk <i>m.</i>	суп из лу́ка – polévka z cibule стреля́ть из лу́ка в что́ – střílet z luku do čeho
---	--	---

Slovo *лук* se v ruštině řadí mezi homonyma. Jeho první význam v překladu do češtiny znamená *cibule*, v tomto případě se tedy jedná i o mezijazykovou homonymitu. Druhý význam slova *лук* stejně jako v češtině označuje druh zbraně, jde tedy o význam identický.

масло <i>n.</i>	olej, tuk <i>m.</i> ;	растительное масло – rostlinný olej
сливочное масло <i>n.</i>	máslo <i>n.</i>	сливочное масло с травами – bylinkové máslo

Tato česko-ruská dvojice může mít význam jak homonymní, tak i identický. Ruské slovo *масло* je mnohoznačné, znamená v překladu *olej, tuk*, zde se jedná o mezijazykovou homonymitu. Druhý překlad tohoto ruského slova je *máslo*, zde tedy jde o význam identický. Rozpoznat, zda se jedná o homonymní nebo identický význam, lze z kontextu.

матка <i>f.</i>	děloha <i>f.</i> ;	рак матки – rakovina dělohy;
мать <i>f.</i>	zvířecí matka <i>f.</i>	пчелиная матка – včelí matka
	matka <i>f.</i>	мать-одиночка – samoživitelka, svobodná matka

местечко <i>n.</i>	místečko <i>n.</i>	местечко в сердце – místečko v srdci
городок <i>m.</i>	městečko <i>n.</i>	университетский городок – univerzitní městečko

мир <i>m.</i>	svět <i>m.</i>	смотреть на мир сквозь розовые очки – dívat se na svět přes růžové brýle
мир, покой <i>m.</i>	mír <i>m.</i>	заключить мир – uzavřít mír

Ruské slovo *мир* je homonymní. V překladu jeho první význam znamená *svět, zeměkoule*, druhý význam se ztotožňuje s významem českým, tedy je to název pro mírový stav, *mír*.

моторка <i>f.</i>	motorový člun <i>m.</i>	плыть на моторке – plout v motorovém člunu
мотоцикл <i>m.</i>	motorka <i>f.</i>	ездить на мотоцикле – jezdit na motorce

мотыль <i>m.</i>	návnada <i>f.</i>	ловить на мотыля – chytat na návnadu
бабочка <i>f.</i>	motýl <i>m.</i>	поймать бабочку – chytit motýla

муж <i>m.</i>	manžel, muž <i>m.</i>	бывший муж – bývalý manžel
мужчина <i>m.</i>	muž , chlap <i>m.</i>	видный мужчина – urostlý muž

Slovo *муж* mělo stejný význam jako české slovo *muž*. Oba slova jsou původem slovanská a na začátku oba byla označením pro dospělou osobu mužského pohlaví. Později v ruštině došlo k zúžení významu a dodnes slovo *муж* v češtině znamená *manžel*.

мука <i>f.</i>	mouka <i>f.</i>	мука грубого/среднего/мелкого помола – hrubá/polohrubá/hladká mouka
мука <i>f.</i>	мука <i>n.</i>	терпеть ужасные муки – snášet strašná мука

Mezi ruskými slovy *мука* (*mouka*) a *мука* (*muka*) je rozdíl ve výslovnosti. Oba slova stejně jako i jejich české ekvivalenty pocházejí z praslovanštiny od slova *mōka*.

награда <i>f.</i>	odměna <i>f.</i> ; vyznamenání <i>n.</i>	государственная награда – státní vyznamenání, удостоить наградой <i>кого</i> – vyznamenat koho
возмещение <i>n.</i>	награда <i>f.</i>	возмещение ущерба – награда škody

надпись <i>f.</i>	nápis <i>m.</i>	надгробная надпись – náhrobní nápis
заглавие <i>n.</i>	надпись <i>m.</i>	заглавие текста – надпись textu

настрой <i>m.</i>	nálada <i>f.</i>	боевой настрой – bojová nálada
инструмент <i>m.</i>	настрой <i>m.</i>	смычковый инструмент – smyčcový настрой

невестка <i>f.</i>	snacha; švagrová (bratrová žena) <i>f.</i>	хорошее отношение между невесткой и свекровью – vztah snachy a tchýně
проститутка <i>f.</i>	невестка <i>f.</i>	Она была проституткой. – Byla невесткой .

неделя <i>f.</i>	týden <i>m.</i>	на прошлой/этой/следующей неделе – minulý/tento/příští týden
воскресенье <i>n.</i>	неделя <i>f.</i>	Светлое воскресенье – Bílá неделя Velikonoční

U tohoto příkladu je zajímavé, že ruské slovo *неделя* (*týden*) původně znamenalo den nicnedělání, tedy významem odpovídalo českému slovu *neděle* (*воскресенье*) a vzniklo připojením záporné částice *не* (*ne*) ke kořenu podstatného jména *дел*, vzniklého od slovesa *делати* (*dělati*). Do ruštiny i češtiny byla slova *неделя* a *neděle* přejata ze staroslověnštiny. Avšak postupem času v ruštině došlo k rozšíření významu tohoto slova a místo označení jednoho poseleního dne v týdnu, se *неделя* stala označením pro část měsíce, která trvá sedm dní, tedy pro *týden*.

обнова <i>f.</i> восстановление, обновление <i>n.</i>	<i>nová věc f.</i> obnova <i>f.</i>	примерить обнову – vyzkoušet novou věc восстановление <u>данных</u> – obnova dat
--	---	---

образ <i>m.</i> картина <i>f.</i>	<i>obraz m., živá představa f.; vzhled; způsob, styl m.</i> obraz <i>m.</i>	образ жизни – životní styl картина Репина Бурлаки на Волге – Repinův obraz Burlaci na Volze
---	---	--

обход <i>m.</i> тарговля <i>m.</i> ; сделка <i>f.</i> ; магазин <i>m.</i>	<i>cesta kolem; vizita f.</i> obchod <i>m.</i>	утренний обход (врача) – ranní vizita заключить сделку с кем – uzavřít obchod s kým интернет-магазин – internetový obchod
---	--	--

олово <i>n.</i> свинец <i>m.</i>	<i>čín m.</i> olovo <i>n.</i>	изделия из олова – výrobky z cínu У него <u>ноги</u> как свинцом <u>налиты</u> . – Má nohy z olova .
--	---	---

оправа <i>f.</i> ремонт <i>m.</i> , починка <i>f.</i>	<i>obruba f., rám m.</i> oprava <i>f.</i>	оправы (для) очков – obroučky brýlí отдать что в ремонт – dát do opravy
--	---	--

орган <i>m.</i> <u>орган</u> <i>m.</i>	<i>varhany m.</i> orgán (část těla; státní aparát) <i>m.</i>	костельный орган – kostelní varhany внутренние <u>органы</u> человека – vnitřní orgány člověka; ревизионный <u>орган</u> – kontrolní orgán
--	---	--

оса <i>f.</i> ось <i>f.</i>	<i>vosa f.</i> osa <i>f.</i>	Оса кусает жалом. – Vosa píchá žihadlem. земная ось – zemská osa
---------------------------------------	--	---

осада <i>f.</i> посёлок <i>m.</i>	obležení <i>n.</i> osada <i>f.</i>	осада города – obležení města дачный посёлок – chatová osada
---	--	---

отрава <i>f.</i> отравление <i>n.</i> ; заражение <i>n.</i> ; скука <i>f.</i>	jed <i>m.</i> otrava <i>f.</i>	отрава для крыс – jed na krysy умереть от отравления – zemřít na otravu С тобой ужасно скучно! - S tebou je otrava!
---	--	--

охота <i>f.</i> готовность <i>n.</i>	lov, hon <i>m.</i> ; chuť <i>f.</i> ochota <i>n.</i>	У меня пропала охота . – Přešla mě chuť. готовность помочь – ochota pomoci
--	---	---

очко <i>n.</i> глазок <i>m.</i> ; петля <i>f.</i>	bod <i>m.</i> ; škvírka <i>f.</i> očko <i>n.</i>	штрафное очко – trestný bod У тебя петля спустилась (на чулке). – Uteklo ti očko (na punčoše).
--	--	---

палец <i>m.</i> большой палец <i>m.</i>	prst <i>m.</i> palec <i>m.</i>	сломать палец – zlomit prst сломать большой палец на ноге – zlámat palec u nohy
--	--	--

пара <i>f.</i> пар <i>m.</i>	pár <i>čeho m.</i> , dvojice <i>f.</i> pára <i>f.</i>	супружеская пара – manželský pár, видовая пара – vidová dvojice насыщенный пар – nasycená pára
--	--	---

парта <i>m.</i> компания <i>m.</i> , группа <i>m.</i>	školní lavice <i>m.</i> parta <i>m.</i>	сидеть за партой с кем – sedět v lavici s kým компания друзей – parta přátel
--	---	---

письмо <i>n.</i> письмо <i>n.</i> , шрифт <i>m.</i>	dopis <i>m.</i> písmo <i>n.</i>	бросить письмо в почтовый ящик – hodit dopis do poštovní schránky печатный шрифт – tiskací písmo
--	---	---

плот <i>m.</i> забор <i>m.</i> , изгородь <i>m.</i>	<i>vor m.</i> plot <i>m.</i>	плыть на плоту по реке – plout na voru po řece покрасить забор – natřít plot
--	--	---

повесть <i>f.</i> сказание <i>n.</i> ; репутация <i>f.</i> , имя <i>n.</i>	<i>novela, povídka f.</i> pověst <i>f.</i>	повесть Пушкина – Puškinova povídka читать сказание – číst pověst иметь хорошую/дурную репутацию – mít dobrou/špatnou pověst
--	--	--

погреб <i>m.</i> похороны <i>m.</i>	<i>sklep m.</i> pohřeb <i>m.</i>	винный погреб – vinný sklep/sklípek похороны проходят в костёле – pohřeb se koná v kostele
---	--	--

подпора <i>f.</i> помощь <i>f.</i> , поддержка <i>f.</i> ; пособие <i>n.</i>	<i>podpěra f.</i> podpora <i>f.</i>	подпора для барной стойки – podpěra barového pultu для поддержки <i>чего</i> – na podporu <i>čeho</i> социальное пособие – sociální podpora
--	---	---

подход <i>m.</i> подземный переход <i>m.</i>	<i>přístup; postoj;</i> <i>řgl m.</i> podchod <i>m.</i>	индивидуальный подход – individuální přístup пройти по подземному переходу – projít podchodem
---	--	---

покой <i>m.</i> комната <i>f.</i> ; номер <i>m.</i> ; палата <i>f.</i>	<i>klid m.;</i> <i>ticho n., pokoj m.</i> pokoj <i>m.</i> (místnost)	ночной покой – noční klid оставить <i>кого</i> в покое – nechat <i>koho</i> na pokoji Сдаётся комната. – Pokoj k pronajmutí. двухместный номер – dvoulůžkový pokoj v hotelu
--	--	--

пониже<u>н</u>ие <i>n.</i> униже <u>н</u> ие <i>n.</i>	snížení <i>n.</i> , pokles <i>m.</i> ponížení <i>n.</i>	пониже<u>н</u>ие цен – snížení/pokles cen наме <u>р</u> енное униже <u>н</u> ие – úmyslné ponížení
--	--	---

приглаше<u>н</u>ие <i>n.</i> регистра <u>ц</u> ия, зая <u>в</u> ка <i>f.</i>	pozvání <i>n.</i> ; pozvánka <i>f.</i> přihlášení <i>n.</i>	вы <u>с</u> лать приглаше<u>н</u>ие в Росси <u>ю</u> – poslat pozvánku do Ruska регистра <u>ц</u> ия в конкур <u>с</u> е – přihlášení na konkurz зая <u>в</u> ка на экскур <u>с</u> ию – přihlášení na zájezd
---	--	--

при<u>с</u>туп <i>m.</i> до <u>п</u> уск, до <u>с</u> туп; под <u>х</u> од <i>m.</i>	přiblížení <i>n.</i> ; útok; záchvat; nával <i>m.</i> přístup <i>m.</i>	при<u>с</u>туп а <u>с</u> тмы – astmatický záchvat, при<u>с</u>туп я <u>р</u> ости – záchvat vzteku безбар <u>ь</u> ерный до <u>с</u> туп – bezbariérový přístup , идни <u>в</u> иду <u>а</u> льный под <u>х</u> од – osobní přístup
--	--	---

пу<u>ш</u>ка <i>f.</i> руж <u>ь</u> ё <i>f.</i>	dělo <i>n.</i> puška <i>f.</i>	зени <u>т</u> ная пу<u>ш</u>ка – protiletadlové dělo охот <u>н</u> ичье руж <u>ь</u> ё – lovecká puška
---	--	---

реш<u>и</u>тельность <i>f.</i> разреш <u>и</u> мость <i>f.</i>	rozhodnost <i>f.</i> řešitelnost <i>f.</i>	Как раз <u>в</u> ить в себя реш<u>и</u>тельность ? – Jak v sobě rozvinout rozhodnost? разреш <u>и</u> мость задачи – řešitelnost příkladu
--	--	---

ро<u>д</u>ина <i>f.</i> сем <u>ь</u> я <i>f.</i>	vlast <i>f.</i> rodina <i>f.</i>	лю <u>б</u> ить сво <u>ю</u> ро<u>д</u>ину – milovat svou vlast лю <u>б</u> ить сво <u>ю</u> сем <u>ь</u> ю – milovat svou rodinu
--	--	--

ро<u>к</u> <i>m.</i> го <u>д</u> <i>m.</i>	osud, úděl; rok <i>m.</i> rok <i>m.</i>	тяжё <u>л</u> ый ро<u>к</u> – těžký osud Реш <u>е</u> ние откла <u>д</u> ывается на сле <u>д</u> ующий го <u>д</u> . – Rozhodnutí se odkládá na příští rok .
--	---	--

ры<u>б</u>оло<u>в</u> <i>m.</i> ры <u>б</u> оло <u>в</u> ство <i>n.</i>	rybář <i>m.</i> rybolov <i>m.</i>	ры<u>б</u>оло<u>в</u> лю <u>б</u> итель – amatérský rybář спор <u>т</u> ивное ры <u>б</u> оло <u>в</u> ство – sportovní rybolov
---	---	--

сбор <i>m.</i> состав <i>m.</i> ; ансамбль; хор <i>m.</i>	sběr; poplatek <i>m.</i> , sbor <i>m.</i>	разовый сбор – jednorázový poplatek офицерский состав – důstojnický sbor балетный ансамбль – baletní sbor
свет <i>m.</i> мир, свет <i>m.</i>	světlo <i>n.</i> svět <i>m.</i>	В окне горит свет . – V okně je vidět světlo. смотреть на мир трезвыми глазами – dívat se na svět střízlivýma očima
склеп <i>m.</i> подвал, погреб <i>m.</i>	hrobka, krypta <i>f.</i> sklep <i>m.</i>	фамильный склеп – rodinná hrobka винный погреб – vinný sklep
след <i>m.</i> последователь- ность <i>f.</i> , ряд <i>m.</i> ; течение <i>n.</i> , ход <i>m.</i>	stopa; známka; šlapka <i>f.</i> , chodidlo <i>n.</i> sled <i>m.</i>	кого и след простыл – není ani stopy po kom/čem; zmizel beze stopy последовательность событий – sled událostí
следование <i>n.</i> преследование <i>n.</i>	následování <i>n.</i> sledování <i>n.</i>	следование за лидером – následování vůdce преследование преступника – sledování pachatele/ zločince
ставка <i>f.</i> забастовка <i>f.</i>	sázka <i>f.</i> ; plat <i>m.</i> stávka <i>f.</i>	делать ставку на кого – sázet na koho всеобщая забастовка – všeobecná/generální stávka
старость <i>f.</i> забота <i>f.</i>	stáří <i>n.</i> starost <i>f.</i>	Старость стучится в дверь. – Stáří už klepe na dveře. Это не моя забота. – To není moje starost .

страна <i>f.</i> сторона <i>f.</i> ; страница <i>f.</i> ; партия <i>f.</i>	země <i>f.</i> ; stát <i>m.</i> strana <i>f.</i>	страна изготовления – země původu передняя/задняя сторона – přední/zadní strana во все стороны – na všechny strany демократическая партия – demokratická strana
--	--	--

строй <i>m.</i> машина <i>f.</i> , станок <i>m.</i>	zřízení <i>n.</i> ; struktura; řada <i>f.</i> stroj <i>m.</i>	государственный строй – státní zřízení, выйти из строя – vystoupit z řady машина времени – stroj času
--	--	--

стул <i>m.</i> стол <i>m.</i>	židle; stolice <i>f.</i> stůl <i>m.</i>	барный стул – barová židle обеденный стол – jídelní stůl
---	---	---

суд <i>m.</i> бочка, кадка <i>f.</i>	soud <i>m.</i> sud <i>m.</i>	Суд решил дело в мою пользу. – Soud rozhodl záležitost v můj prospěch. пивная бочка/бочка пива – pivní sud
--	--	---

трубка <i>f.</i> труба <i>f.</i>	dýmka, fajfka <i>f.</i> ; sluchátko <i>n.</i> trubka <i>f.</i>	водная трубка – vodní dýmka, телефонная трубка – telefonní sluchátko играть на трубе – hrát na trubce
--	---	--

труп <i>m.</i> туловище <i>n.</i> , торс <i>m.</i> ; корпус <i>m.</i>	mrtvola <i>f.</i> trup <i>m.</i>	Только через мой труп ! – Jen přes mou mrtvolu! туловище человека – trup člověka, корпус самолёта – trup letadla
---	--	---

трус <i>m.</i> помёт <i>m.</i>	zbabělec, srab <i>m.</i> trus <i>m.</i>	Он трус . – Je to zbabělec. помёт птиц – ptačí trus
--	---	--

уважение <i>n.</i> размышление <i>n.</i>	úcta, vážnost <i>f.</i> uvážení <i>n.</i>	уважение к старшим – úcta ke starším по зрелом размышлении – po zralém uvážení
--	---	---

ужас <i>m.</i> изумл <u>е</u> ние, удивл <u>е</u> ние <i>n.</i>	hrůza <i>f.</i> , strach <i>m.</i> úžas <i>m.</i>	пани <u>ч</u> еский ужас – panická hrůza останов <u>и</u> ться в изумл <u>е</u> нии <i>перед чем</i> – stát v němém úžasu nad čím
--	---	---

укол <i>m.</i> задача <i>f.</i> , задание <i>n.</i>	injekce <i>f.</i> ; píchnutí <i>n.</i> úkol <i>m.</i>	сдел <u>а</u> ть укол – dát/píchnout injekci домаш <u>н</u> ее зад <u>а</u> ние – domácí úkol
--	--	--

умение <i>n.</i> искус <u>с</u> тво <i>n.</i>	dovednost; znanost <i>f.</i> umění <i>n.</i>	мен <u>е</u> джерские умения – manažerské dovednosti изобраз <u>и</u> тельное искусство – výtvarné umění
---	---	---

урок <i>m.</i> проц <u>е</u> нт <i>m.</i>	vyučovací hodina <i>f.</i> ; úkol <i>m.</i> , úloha <i>f.</i> ; lekce <i>f.</i> úrok <i>m.</i>	урок русского языка – hodina ruštiny дел <u>а</u> ть урок – psát úlohu ссудный проц <u>е</u> нт – úrok z půjčky
---	--	--

утрата <i>f.</i> затр <u>а</u> та <i>f.</i> , расх <u>о</u> д <i>m.</i>	ztráta <i>f.</i> útrata <i>f.</i>	утр<u>а</u>та трудосп <u>о</u> с <u>о</u> бности – ztráta práceschopnosti затр <u>а</u> та ден <u>е</u> жных средств – útrata finančních prostředků
--	---	--

час <i>m.</i> вр <u>е</u> мя <i>n.</i>	hodina <i>f.</i> čas <i>m.</i>	Кот <u>о</u> рый час ? – Kolik je hodin? Вр <u>е</u> мя пока <u>ж</u> ет. – Čas ukáže.
--	--	---

часы <i>f.</i> вр <u>е</u> мена <i>n.</i>	hodiny; hodinky <i>f.</i> časy <i>m.</i>	водонепрониц <u>а</u> емые часы – vodotěsné hodinky стар <u>ы</u> е вр <u>е</u> мена – staré časy
---	--	--

школьн<u>и</u>к <i>m.</i> ш <u>к</u> ольный стор <u>о</u> ж <i>m.</i>	školák, žák <i>m.</i> školník <i>m.</i>	умный ш<u>к</u>ольн<u>и</u>к – chytrý žák Он работ <u>а</u> ет ш <u>к</u> ольным стор <u>о</u> жем. – Je školníkem .
--	---	--

ягода <i>f.</i> клубника <i>f.</i>	bobule <i>f.</i> , plod <i>m.</i> jahoda <i>f.</i>	ягода винограда – hroznová bobule сладкая клубника – sladká jahoda
--	--	---

• **НОМОФОНЫ**

Homofony jsou slova, která se podobně či stejně vyslovují, ale liší se graficky. Například u ruských podstatných jmen utvořených od sloves, která začínají na předponu *om-* v jejich českých homonymních ekvivalentech je vždy *od-* a to z toho důvodu, že ruština nemá předponu *od-* a naopak v češtině se nevyskytuje předpona *ot-*. Například ruské slovo *отказ* vzniklo od slovesa *отказать*, které bylo vytvořeno připojením ke slovesu *казать* předpony *om-*. Na stejném principu jsou tvořeny homonymní dvojice substantiv vzniklých od sloves, které v ruštině mají předponu *roc-* a v češtině *roz-*, např. *ропись* – *rozpis*.

болван <i>m.</i> камень <i>m.</i>	špalek; tupec <i>m.</i> balvan <i>m.</i>	Он болван . – To je tupec. огромный камень – obrovský balvan
---	--	---

отказ <i>m.</i> завет <i>m.</i> ; ссылка <i>f.</i>	odmítnutí; zřeknutí <i>n.</i> odkaz <i>m.</i>	отказ от отцовства – zřeknutí se otcovství ссылка на предыдущую информацию – odkaz на předchozí informaci
---	--	---

отступ <i>m.</i> дистанция <i>f.</i> ; расстояние <i>n.</i> ; промежуток <i>m.</i>	mezera <i>f.</i> ; odsazení <i>n.</i> odstup <i>m.</i>	отступ абзаца – odsazení odstavce соблюдать дистанцию – udržovat odstup с расстояния/на расстоянии – z odступу
--	---	---

ропись <i>f.</i> расписание <i>n.</i> ; график <i>m.</i>	malba <i>f.</i> ; výzdoba <i>f.</i> ; rozpis <i>m.</i>	настенная ропись – nástěnná malba, freska составить график дежурства – udělat rozpis слužeb
---	---	---

Skupina rusko-českých mezijazykových homonym v oblasti substantiv je velmi početná. Jedná se ve většině případů o slova, která jsou stejného původu. Některé mezijazykové homonymní dvojice kdysi homonymy nebyly, naopak význam měly totožný, ale s časem a samostatným vývojem obou jazyků došlo například k rozšíření významu,

např. *неделя* (*týden*) – *неделя* (*neděle* (*воскресенье*)), význam se u této dvojice rozšířil v ruštině nebo naopak k zúžení, např. *муж* (*manžel*) – *муж* (*mužчина*), u tohoto příkladu k zúžení došlo také v ruštině.

3.3 Slovník česko-ruských homonym v oblasti adjektiv

Tato podkapitola se věnuje těm mezijazykovým česko-ruským homonymům, která se vztahují k přídavnému jménu. Ruská adjektiva se od českých liší koncovkou. V ruštině se u koncovek dlouhých přídavných jmen tvrdého typu v základním tvaru u rodu mužského píše „-и́“, u rodu ženského „-ая“, u rodu středního „-ое“ v jednotném čísle, v čísle množném je jednotná koncovka „-ие“ pro všechny rody. Dále se ještě koncovka adjektiv singuláru mužského rodu rozlišuje podle toho, kde se nachází přízvuk, pokud přízvuk padá na osnovu, adjektivum končí na „-и́“, pokud přízvuk padá na koncovku na „-о́“. Naproti tomu v češtině u tvrdých adjektiv je koncovka u čísla jednotného rodu mužského „-ý“, rodu ženského „-á“, rodu středního „-é“. V množném čísle u rodu mužského životného je koncovka „-í“ a u všech ostatních případů koncovka „-é“. Dále v češtině u přídavných jmen měkkého typu je koncovkou všech rodů „-í“, v ruštině v čísle jednotném u maskulin se nachází koncovka „-и́“, u feminin „-ая“, u neuter „-ое“, a v čísle množném je jednotná koncovka pro všechny rody „-ие“. Už jen z těchto morfologických diferenciací vyplývá, že u přídavných jmen úplná rusko-česká mezijazyková homonyma neexistují, a proto pro analýzu a vytvoření slovníku v oblasti adjektiv na odlišnosti koncovek přídavných jmen není brán zřetel. V potaz je tedy brán kořen, předpona a přípona daného adjektiva.

• LEXIKÁLNÍ HOMONYMA

благодарный	vděčný	благодарный ребёнок – vděčné dítě
благодарный	blahodárný	благодарное влияние – blahodárný účinek

бывалый	ostřílený, zkušený	бывалый человек – člověk světaznalý
бывший	bývalý	бывший муж – bývalý manžel

быстрый	rychlý, svižný	быстрый как молния – rychlý jako blesk
находчивый	bystrý	находчивый ученик – bystrý žák

бытов<u>ой</u> квартир <u>ный</u>	životní, všední bytový	быт<u>ов</u>ые усло <u>в</u> ия – životní podmínky квартир <u>ный</u> вор – bytový zloděj
ва<u>ж</u>ный серьёз <u>ный</u>	důležitý vážný	ва<u>ж</u>ные сообще <u>н</u> ия – důležité zprávy серьёз <u>ные</u> трудности – vážné potíže
взд<u>ор</u>ный упря <u>мый</u>	nesmyslný vzdorný	взд<u>ор</u>ная реч <u>ь</u> – nesmyslný projev упря <u>мая</u> женщина – vzdorná žena
ви<u>н</u>ный виноват <u>ый</u>	vinný (víno) vinný (vina)	ви<u>н</u>ный погреб – vinný sklípek виноват <u>ый</u> человек – vinný člověk
вкус<u>н</u>ый элеган <u>т</u> ный	chutný vkusný	вкус<u>н</u>ое блю <u>д</u> о – chutné jídlo элеган <u>т</u> ные плать <u>я</u> – vkusné šaty
вла<u>ст</u>ный собствен <u>н</u> ый, сво <u>й</u> ; родн <u>ой</u>	panovačný vlastní	вла<u>ст</u>ная жен <u>щ</u> ина – panovačná žena действоват <u>ь</u> на свой страх и риск – konat na vlastní nebezpečí
вы<u>б</u>орный отлич <u>н</u> ый	volený, volební výborný	вы<u>б</u>орная дол <u>ж</u> ность – volená funkce отлич <u>н</u> ый студент <u>к</u> а – výborná studentka
выход<u>н</u>ой восточ <u>н</u> ый	sváteční, volný den východní	выход<u>н</u>ой костю <u>м</u> – sváteční oblek восточ <u>н</u> ая дол <u>г</u> ота – východní délka
голуб<u>ой</u> голуби <u>н</u> ый	modrý holubí	голуб<u>ые</u> гла <u>з</u> а – modré oči голуби <u>н</u> ые пер <u>ь</u> я – holubí pera
гор<u>ь</u>кий горяч <u>ий</u>	hořký horký	гор<u>ь</u>кий чай – hořký čaj горяч <u>ий</u> источ <u>н</u> ик – horký pramen

дивный странный	podivuhodný divný	дивный мир – podivuhodný svět странный человек – divný člověk
---------------------------	-----------------------------	--

забитый убитый	zakřiknutý zabitý	забитый человек – zakřiknutý člověk убитый человек – zabitý člověk
--------------------------	-----------------------------	---

красный красивый	červený krásný	Красная шапочка – Červená karkulka красивая девушка – krásná dívka
----------------------------	--------------------------	---

кроткий ручной	pokorný, mírný krotký	кроткая как овечка – mírná jako beránek ручной зверь – krotká zvěř
--------------------------	---------------------------------	---

крутой жестокий	příkrý, drsný krutý	крутой склон – příkrý svah жестокий правитель – krutý vládce, krutovládce
---------------------------	-------------------------------	--

лакомый скупой, жадный	chutný; mlsný lakomý	лакомое блюдо – chutné jídlo жадный ребёнок – lakomé dítě
-------------------------------------	--------------------------------	--

льстивый лукавый, коварный	lichotivý lstivý	льстивая улыбка – lichotivý úsměv лукавый враг – lstivý nepřítel
---	----------------------------	---

мировой мирный	světový mírový	мировой экономический кризис – světová hospodářská krize мирный договор – mírová smlouva
--------------------------	--------------------------	--

мыльный ошибочный	mýdlový mylný	мыльный пузырь – mýdlová bublina ошибочная предпосылка – mylný předpoklad
-----------------------------	-------------------------	--

наглый внезапный	drzý, nestydatý náhlý	наглая ложь – nestydatá lež внезапная смерть – náhlá smrt
----------------------------	---------------------------------	--

настроенный нарядный	naladěný; vyladěný nastrojený	настроенная антенна – naladěná anténa нарядная ёлка – nastrojený stroměček
недельный воскресный	týdenní nedělní	недельная программа – týdenní program воскресная школа – nedělní škola
неправый поддельный	mylný, chybný; nespravedlivý nepravý	неправый перевод – chybný překlad неправый приговор – nespravedlivý rozsudek поддельное золото – nepravé zlato
обратный ловкий	zpáteční; obrácený; opačný obratný	обратный адрес – zpáteční adresa ловкий трюк – obratný trik
платный действительный; действующий	placený; platící platný	платный паркинг – placené parkoviště действующий закон о запрете курения – platný zákon o zákazu kouření
плохой плоский	špatný plochý	гнев плохой советчик – hněv je špatný rádce плоская стопа – plochá noha
позорный внимательный	ostudný, potupný pozorný	позорный гол – potupný gól быть внимательны – být pozorný
пониженный униженный	snížený, nižší ponížený	пониженный спрос – snížená poptávka униженный человек – ponížený člověk

правый настоящий, истинный	spravedlivý, pravdivý; nevinný; mající pravdu pravý (opravdový)	правая история – pravdivý příběh Ты права . – Máš pravdu. настоящая любовь – pravá láska истинный джентльмен – pravý džentlmen
---	---	---

преступный високосный	zločinný, trestný přestupní	преступное действие – trestný čin високосный год – přestupní rok
---------------------------------	---------------------------------------	---

прошлый просроченный; истекший	minulý prošlý	в прошлом году – v minulém/loňském roce в просроченном паспорте – v prošlém pase, истекший срок – prošlá lhůta
---	-------------------------	---

пышный высокомерный, гордый	bohatý, bujný; nádherný pyšný	пышные волосы – bujné vlasy пышный букет – nádherná kytice надутый, как индюк – pyšný jako páv
--	--	---

разный энергичный, решительный	různý, odlišný; jiný; různorodý rázny	разный вкус – odlišný vkus разный взгляд на мир – jiný názor na svět энергичный преподаватель – rázny učitel
---	--	---

решительный разрешимый, решаемый	rozhodný, energický; klíčový řešitelný	решительный человек – rozhodný člověk решительный момент – klíčový moment разрешимая/решаемая задача – řešitelný příklad
---	--	---

рыхлый быстрый	kyprý; nevýrazný; otylý rychlý	рыхлая земля/почва – kyprá půda быстрая музыка – rychlá hudba
------------------------------	---	--

световой мировой	světelný světový	световой год – světelný rok мировой рекорд – světový rekord
словенский словацкий	slovinský slovenský	словенские ванны – slovinské lázně словацкие галушки – slovenské halušky
слоговой стильный, стилистический	slabikový slohový	слоговое письмо – slabikové písmo стилистическое упражнение – slohové cvičení
смутный грустный	nejasný, mlhavý; rozrušený, neklidný smutný	смутное воспоминание – mlhavá vzpomínka, смутное время – neklidná doba грустное расставание – smutné loučení
смысловой чувственный	významový, obsahový smyslový	смысловая структура текста – obsahová struktura textu чувственное восприятие – smyslový vjem
ужасный изумительный	děsivý, strašný; mimořádný úžasný	ужасный беспорядок – strašný nepořádek, ужасный талант – mimořádný talent изумительный пирог – úžasný koláč
умелый искусственный	zručný, obratný umělý	умелый ремесленник – zručný řemeslník искусственное питание – umělá výživa
худой бедный	hubený, tenký; zlý, špatný chudý	худой как щепка – hubený jako tyčka беден как церковная мышь – chudý jako kostelní myš

чёрствый	tvrdý, okoralý; bezcitný	чёрствый хлеб – tvrdý chléb
свежий	čerstvý	свежий хлеб – čerstvý chléb

• **НОМОФОНЫ**

K mezijazykovým rusko-českým homofonům většinou patří slova, u kterých se liší písmena u předpon. Například ruské předpony *бес-/без-* a česká předpona *bez-*. Při volení správné varianty ruských předpon je nutné brát v potaz to, na jakou hlásku začíná kořen slova, pokud začíná na znělou souhlásku nebo na samohlásku je nutné použít prefix zakončený také na znělou souhlásku a opačně, pokud kořen slova začíná na souhlásku neznělou, je nutné zvolit předponu zakončenou také neznělou souhláskou, např. *беззубый* (*bezzubý; nevýrazný*), *беснечный* (*bezstarostný*). V češtině má tato předpona pouze jednu variantu, a to *bez-*. Zde tedy dochází ke vniku homofonů, např.: *беснечный* (*bezstarostný*) – *безрепный* (*bezopasný*).

беспечный	bezstarostný	беспечная жизнь – bezstarostný život
безопасный	bezpečný	безопасная дорога – bezpečná cesta

бесценный	drahocenný, vzácný	бесценный совет – drahocenná rada
малоценный	bezcenný	малоценный предмет – bezcenný předmět

высший	vyšší, nejvyšší	высший сорт чая – nejlepší druh čaje
выше	vyšší	брат выше сестры <i>на</i> – bratr je vyšší než sestra <i>о</i>

роскошный	přepychový	роскошный дом – přepychový dům
прелестный	rozkošný	прелестный малыш – rozkošný chlapeček

хитрый	lstivý; vynalézavý	хитрый план – lstivý plán
остроумный, умный	chytrý	умный студент – chytrý student

Skupina mezijazykových homonym v oblasti adjektiv je také početná, pokud tedy nejsou brány v potaz morfologické rozdíly, např. rozdíly u koncovek adjektiv. Homofony většinou vznikají u přídavných jmen tvořených připojením prefixu ke kořeni slova.

3.4 Slovník česko-ruských homonym v oblasti verb

Tato část se zabývá mezijazykovými rusko-českými homonymy v oblasti verb, tedy sloves. Zde také, podobně jako v předchozích podkapitolách, se není možné často setkat s homonymy úplnými. Mezi ruskými a českými slovesy je mnoho odlišností, např. každé ruské sloveso v infinitivní formě zakončené na měkké *-ть* se liší od českého tím, že v češtině je infinitiv zakončen tvrdým *-t*. Dalším zásadním rozdílem je forma zvratných sloves, v ruštině se zvratná částice *-ся, -сь* píše se slovesem dohromady, naopak je tomu v češtině, kdy zvratné zájmeno *se/si* se píše se slovesem zvlášť. Na tyto odlišnosti při tvorbě slovníku verb není brán zřetel.

• LEXIKÁLNÍ HOMONYMA

баламутить морочить	kalit, čeřit balamutit	баламутить воду – kalit vodu морочить людей – balamutit lidi
бранить защищать	nadávat bránit	Он бранил его. – Nadával mu. Он защищал девушку. – Bránil dívku.
вдаться выйти замуж	zajít (do hloubky) vdát se	вдаться в подробности – zajít do podrobností выйти замуж за врача – vdát se za lékaře
выразить выбить	vyjádřit vyrazit	выразить соболезнование – vyjádřit soustrast выбить дверь – vyrazit dveře
вычитать укорять в чём	srážet; odečítat vyčítat co	вычитать что из чего – odečítat co od čeho укорять в неправде – vyčítat lež
доставать/ достать получать/ получить	vytahovat, brát/ vytáhnout, vzít dostávat/ dostat	доставать/достать книгу с полки – vytahovat/vytáhnout knihu z poličky получать/получить подарки – dostávat/dostat дарку

жаловать подавать в суд	odměňovat žalovat	жаловать орденом – odměnit řádem подавать в суд за клевету – žalovat za pomluvu
забить убить	zatlouci zabít	забить гвоздь – zatlouci hřebík убить человека – zabít člověka
звать приглашать	jmenovat; volat zvat	звать на помощь – volat o pomoc приглашать в гости – zvat na návštěvu
заказать запретить	objednat zakázat	заказать пиццу – objednat pizzu вообще запретить – úplně zakázat
запирать отрекаться от	zamykat, zavírat zapírat	запирать дверь – zamykat dveře отрекаться от своих детей – zapírat své děti
запоминать забывать	pamatovat si zapomínat	запоминать текст – pamatovat si text забывать ключи – zapomínat klíče
заразиться поразиться	nakazit se zarazit se	заразиться желтухой – nakazit se žloutenkou поразиться страхом – zarazit se strachem
лишиться различаться	ztratit; přijít o lišit se	лишиться жизни – přijít o život различаться по содержанию – lišit se obsahově
мылиться ошибаться	mydlit se, pěnit (o mýdle) mýlit se	Этот шампунь мылится плохо. – Tento šampón špatně pění. Человеку свойственно ошибаться . – Mýlit se je lidské.

наградить	odměnit; vyznamenat	Природа наградила его талантами. – Příroda jej obdařila talentem.
заменить	nahradit	Она заменила сахар заместителем сахара. – Nahradila cukr umělým sladidlem.

наложить	položit, přiložit; nanést, pokrýt; uložit (trest); uvalit	наложить согревающий/холодный компресс <i>на что</i> – přiložit teplý/studený obklad <i>na co</i>
нагрузить	naložit	наложить взыскание – uložit trest наложить санкции – uvalit sankci нагрузить вещи на машину – naložit věci do auta

напоминать	připomínat	Перестань мне напоминать о этих событиях. – Přestaň mi připomínat ty události.
делать кому замечание	napomínat <i>koho</i>	Учитель имеет право делать замечание ученикам. – Učitel má právo napomínat žáky.

направить	zamířit; poslat	направить письмо по почте – poslat dopis poštou
исправить	napravit	Ошибку можно исправить. – Chybu je možné napravit .

обжаловать	odvolat se	обжаловать приговор – odvolat se proti rozsudku
обвинить	obžalovat	обвинить за грубость – obžalovat za hrubost

опустить	stáhnout; sklopit, svěsit; ponořit	опустить жалюзи – stáhnout žaluzie; опустить глаза – sklopit oči
покинуть бросить	opustit	покинуть старых друзей – opustit staré přátele; бросить семью – opustit rodinu

пахать совершать	orat páchat	пахать поле плугом – orat pole pluhem совершать преступление – páchat zločin
плавить сплавлять	tavit plavit	плавить свинец – tavit olovo сплавлять лес по реке – plavit dříví po řece
позвать пригласить	přivolat, zavolat pozvat	позвать собаку – zavolat na psa пригласить в гости – pozvat na návštěvu
поправить казнить	opravit, spravit; upravit, zlepšit popravit	поправить ошибку – opravit chybu поправить положение – zlepšit situaci казнить за убийство – popravit za vraždu
пригласить прописать, зарегистриро- вать	pozvat přihlásit	пригласить кого на ужин – pozvat <i>koho</i> na večeři зарегистрировать нового пользователя – přihlásit nového uživatele
рушить беспокоить, мешать; отменять	bourat; rozkládat rušit	рушить старое здание – bourat starou budovu мешать на уроке – rušit během výuky отменять запрет – rušit zákaz
следовать преследовать; следить; смотреть	následovat; mířit; být (po)třeba sledovat	Следуйте за мной. – Následujte mě. Вам следует это сделать. – Musíte to udělat. Смотрите этот фильм по телевизору. – Sledujte tento film v televizi.

смазать	namazat; setřít	выпечки смазать сливочным маслом – pečivo namazat máslem
стереть; удалить	smazat	стереть с доски – smazat tabuli, удалить файл – smazat soubor

спорить	diskutovat; hádat	Бросьте спорить . – Přestaňte se hádat.
копить, сберегать	se spořit	копить деньги в банке – spořit peníze v bance

стараться/ постараться	snažit se, usilovat/ pokusit se <i>o co</i>	стараться/постараться изо всех сил – snažit/vynasnažit se ze všech sil
ухаживать за кем, заботиться/ позаботиться о ком	starat se/ postarat se <i>o koho</i>	ухаживать за бабушкой – starat se o babičku заботиться/позаботиться о детях – starat/ postarat se o děti

стать	vstát; postavit se zastavit se	стать на ноги – postavit se na vlastní nohy поезд стал – vlak se zastavil
стать	stát se, vzniknout; začít; stát se, začít	Что с нами стало ? – Co se s námi stalo? стать донором крови – stát se dárcem krve стать врачом – stát se lékařem
стоять, находиться	být stát	стоять в очереди за чем – stát ve frontě <i>na co</i> Чумная колл она находилась на площ ади . – Morový sloup stál na náměstí.
стоять, цениться	stát (kolik)	Ско лько э то сто ит ? – Kolik to stojí ?

страховаться <i>от чего</i>	pojišťovat se <i>proti čemu</i>	страховаться от травм – pojišťovat se proti úrazu
беспокоиться <i>о ком; бояться</i> <i>кого</i>	strachovat se <i>o koho</i>	беспокоиться о детях – strachovat se o děti

строить украшать, наряжать	stavět strojit	строить дом под ключ – stavět dům na klíč наряжать ёлку – strojit vánoční stromek
---	--------------------------	--

тушить предчувствовать	hasit; dusit; zhasínat tušit	тушить пожар – hasit požár, тушить мясо – dusit maso, тушить свет – zhasínat světlo предчувствовать беду – tušit , že se stane neštěstí
----------------------------------	---	--

убрать убавить	uklidit, odklidit; sklidit ubrat	убрать дом – uklidit dům, убрать снег – odklidit sníh; убрать хлеб – sklidit úrodu убавить в весе – ubrat na váze
--------------------------	---	--

уверить <i>кого</i> <i>в чём</i> поверить	ubezpečit, ujistit <i>koho o čem</i> uvěřit	уверить друга в искренности – ujistit přítele o upřímnosti поверить в Бога – uvěřit v Boha
--	--	---

узнать счесть; признать; согласиться; принять	dozvědět se; poznat; zažít; poptat se uznat	узнать на собственной спине <i>что</i> – poznat <i>co</i> na vlastní kůži признать виновным <i>кого</i> – uznat vinným <i>koho</i>
--	---	---

усмирить помирить	zkrotit, uklidnit usmířit	усмирить ребёнка – uklidnit dítě Как помирить врагов? – Jak usmířit nepřátele?
-----------------------------	-------------------------------------	---

успокоить удовлетворить	uklidnit, utišit; zmírnit uspokojit	успокоить боль – zmírnit bolest удовлетворить свои потребности – uspokojit své potřeby
-----------------------------------	--	--

хранить охранять, беречь	u(s)chovávat chránit	хранить что в холоде – uchovávat co v chladu беречь своё здоровье – chránit si zdraví
---------------------------------------	--------------------------------	--

чинить делать; составлять	spravovat, opravovat; činit činit	чинить машину – spravovat auto чинить обувь – opravovat obuv делать упрёки – činit výtky
--	--	---

• НОМОФОНЫ

вонять пахнуть	smrdět, páchnout vonět	воняло гнилью – páchlo hnilobou я пахнула ванилью – voněla jsem vanilkou
--------------------------	----------------------------------	---

забиваться заниматься	schovávat se zabývat se	Ты почему забивался под одеяло? – Proč ses schovával pod dekou? Чем ты занимался? – Čím se zabýval ?
---------------------------------	-----------------------------------	--

отказать завещать	odmítnout odkázat	отказать в помощи – odmítnout pomoc завещать своё имущество – odkázat svůj majetek
-----------------------------	-----------------------------	--

Mezijazyková homonymní slovesa sice tvoří o něco menší skupinu ve srovnání se substantivy a adjektivy, ale ne méně problematickou.

3.5 Slovník česko-ruských homonym v oblasti adverbii

Do této skupiny jsou zařazena rusko-česká mezijazyková homonyma z oblasti adverbii, tedy příslovci. Příslovce se v obou jazycích tvoří od přídavných jmen. Rozdíly mezi ruskými a českými příslovci se většinou vyskytují na konci adverbia, liší se tím, na jakou samohlásku jsou zakončena. V ruštině převládá u adverbii samohláška *-o*, v češtině *-e/ě*, *-o*, *-y*. Koncové samohlásky nejsou při tvoření této skupiny rusko-českých mezijazykových homonym brány v úvahu.

• LEXIKÁLNÍ HOMONYMA

бес<u>п</u>ечно безо <u>п</u> асно	bezstarostně bezpečně	жить бес<u>п</u>ечно – žít bezstarostně по <u>е</u> хать безо <u>п</u> асно – jet bez<u>п</u>ечно
--	---------------------------------	--

в<u>к</u>усно со в <u>к</u> усом	chutně vkusně	по <u>е</u> сть в<u>к</u>усно – chutně po <u>е</u> st оде <u>в</u> аться со в <u>к</u> усом – vkusně se obl <u>е</u> kát
--	-------------------------	--

во<u>л</u>ьно сво <u>б</u> одно	volně, svobodně volno	во<u>л</u>ьно ды <u>ш</u> ать – svobodně d <u>ы</u> chat Здесь сво <u>б</u> одно? – Je tu volno (neobsazeno)?
---	---------------------------------	--

ла<u>д</u>но пла <u>в</u> но	dobře ladně	Ла<u>д</u>но , по <u>й</u> ду я спать. – Dobře, p <u>о</u> jd <u>у</u> spát. пла <u>в</u> но дв <u>и</u> гаться – ladně se pohybovat
--	-----------------------	---

на<u>г</u>ло вд <u>р</u> уг; вне <u>з</u> апно	nestydatě, drze náhle	вести себя на<u>г</u>ло – chovat se drze Он вне <u>з</u> апно скон <u>ч</u> ался на про <u>ш</u> лой неде <u>л</u> е. – Minulý týden náhle zemřel.
---	---------------------------------	--

о<u>б</u>ратно на <u>х</u> о <u>д</u> чиво, изво <u>р</u> отливо	zpět, naopak obratně	бил <u>е</u> т туда и о<u>б</u>ратно – zpáteční lístek изво <u>р</u> отливо <u>в</u> ыхо <u>д</u> ить из тру <u>д</u> ной ситу <u>а</u> ции – obratně se dostat z prek <u>е</u> rní situace
---	--------------------------------	---

ско<u>р</u>о поч <u>т</u> и, да <u>ж</u> е	rychle, brzy skoro	Мно <u>г</u> о буд <u>е</u> шь зн <u>а</u> ть, ско<u>р</u>о со <u>с</u> та <u>р</u> и <u>ш</u> ься. – Kdo je moc zv <u>е</u> davý, bude brzo starý. Поч <u>т</u> и нич <u>е</u> го не о <u>с</u> та <u>л</u> ось. – Skoro nic nez <u>u</u> stalo.
--	------------------------------	---

смутно грустно	teskně, neklidně; matně smutně, smutno	смутно вспоминать о чём – teskně vzpomínat на со, смутно помнить – matně si pamatovat Мне грустно. – Je mi smutno .
--------------------------	---	--

ужасно изумительно	strašně, hrozně; nesmírně, velmi úžasně	Это ужасно ! – To je hrozné! Я люблю тебя ужасно . – Nesmírně tě miluji. Изумительно выглядишь ! – Vypadáš úžasně !
------------------------------	--	---

3.6 Slovník česko-ruských homonym v oblasti konjunktiv

V rámci spojek se mezijazykových rusko-českých homonym vyskytuje velmi málo, ale v komunikaci jsou právě tato problematická konjunktiva frekventovaná. Mohou zcela změnit význam věty. Např. *Он говорит, **якобы** его не видел. – Říká, že **prý** ho neviděl. X Mluví, **jakoby** ho neviděl. – Говорит, **как бы** его не видел.*

а и	a, ale а	а ведь – ale vždyť; а ещё - a to, a přitom Гензель и Гретель – Jeníček а Mařenka
---------------	--------------------	--

же что	a, ale že	Он ушёл, мне же пришлось работать самому. – Odešel a/ale já musel pracovat sám. Думал, что... – Myslel si, že ...
------------------	---------------------	---

якобы (как) будто, как бы, словно	že prý jakoby	Уверяет, якобы ничего не видел. – Tvrdí, že nic neviděl. держаться будто ничего не случилось – dělat jakoby se nic nestalo/ jakoby nic
--	-------------------------	---

3.7 Slovnědruhá česko-ruská homonyma

V této skupině jsou uvedena slovnědruhá česko-ruská homonyma. Ta se vyznačují tím, že slova, která tvoří mezijazykovou homonymní dvojici, nepatří k témuž slovnímu druhu. Např. ruské slovo *светло (jasně)* je příslovce, kdežto jeho český homonymní protějšek *světlo (svem)* patří k podstatnému jménu.

• LEXIKÁLNÍ HOMONYMA

вольн<u>о</u> (<i>adv.</i>) свободное вре <u>м</u> я, <u>о</u> тпуск	volně, svobodně volno (<i>subst.</i>)	вольн<u>о</u> дышать – svobodně dýchat дополнительный <u>о</u> тпуск – náhradní volno неоплачиваемый <u>о</u> тпуск – neplacené volno
дру<u>г</u>ой (<i>adj.</i>) втор <u>о</u> й	druhý, ne tento; jiný druhý (<i>num.</i>)	<u>Э</u> то дру<u>г</u>ое дело. – To je jiná věc. <u>З</u> анял второе <u>м</u> есто. – Obsadil druhé místo.
ж<u>е</u> (<i>part.</i>) ч <u>т</u> о	přece, vždyť že (<i>konj.</i>)	Не разор <u>в</u> ать ж<u>е</u> мне! – Přece se nepřetrhnu! Говор <u>и</u> л, ч <u>т</u> о... – Řekl, ж<u>е</u> ...
н<u>о</u> (<i>konj.</i>) н <u>у</u>	ale no (<i>inter.</i>)	Довер <u>я</u> й, н<u>о</u> провер <u>я</u> й! – Důvěřuj, ale prověřuj! Ну и ч <u>т</u> о? – Н<u>о</u> а с <u>о</u> ? Ну, хорош <u>о</u> ! – Н<u>о</u> dobře.
поз<u>о</u>р (<i>subst.</i>) вн <u>и</u> мание, осторо <u>ж</u> но	hanba, ostuda, potupa pozor (<i>inter.</i>)	покр <u>ы</u> ть себя поз<u>о</u>ром – udělat si ostudu, выст <u>ав</u> ить на поз<u>о</u>р <u>к</u> о <u>г</u> о – vystavit <i>koho</i> potupě На старт, вн <u>и</u> мание, марш! – Ke startu, поз<u>о</u>р , ted'. Осторо <u>ж</u> но, злая соб <u>а</u> ка. – Pozor , zlý pes!
рад<u>и</u> (<i>praep.</i>) (мы) рад <u>ы</u>	pro; ve prospěch; kvůli (jsme) rádi (<i>adv.</i>)	жертв <u>о</u> вать собой рад<u>и</u> с <u>е</u> м <u>ь</u> и – obětovat se pro rodinu Рад <u>ы</u> вас вид <u>е</u> ть. – Rádi vás vidíme.
ран<u>о</u> (<i>adv.</i>) ут <u>р</u> о	brzy, brzo; dřív ráno (<i>subst.</i>)	просну <u>т</u> ься ран<u>о</u> – brzy se vzbudit <u>У</u> тро <u>в</u> ечера мудрен <u>е</u> . – Ráno moudřejší večera.
свет<u>л</u>о (<i>adv.</i>) с <u>в</u> ет	jasně, zářivě; radostně; světle světlo (<i>subst.</i>)	с <u>в</u> етл <u>ы</u> м-с <u>в</u> етл <u>о</u> – úplně jasně, с<u>в</u>етл<u>о</u> -зелёные глаза – světle zelené oči включ <u>и</u> ть/потуш <u>и</u> ть с <u>в</u> ет – rozsvítit/zhasnout světlo

семь (<i>num.</i>) сюда	sedm sem (<i>adv.</i>)	семь чудес мира – sedm divů světa Вот это сюда не подходит. – То se sem nehodí.
-------------------------------------	------------------------------------	--

справа (<i>adv.</i>) управление	zprava, z pravé strany; napravo správa (<i>subst.</i>)	правило преимущества справа – pravidlo přednosti zprava государственное управление – státní správa
---	---	--

также (<i>adv.</i>) так что, и по этому	také, rovněž, též также (<i>konj.</i>)	смотри также – viz též Времени много, так что вы успеете задачу сделать. – Času je dost, также úkol stihnete splnit.
--	--	--

Na základě výše uvedeného slovníku lze říci, že rusko-česká mezijazyková homonyma se vyskytují skoro ve všech slovních druzích. Nejpočetněji jsou zastoupená u ohebných slovních druhů kromě zájmen, tedy u podstatných, přídavných jmen a sloves. Ze slovníku lze také vyvodit, že rusko-česká mezijazyková homonyma tvoří absolutní homonymii. Ruština a čeština, jak bylo uvedeno výše, se totiž liší jak grafickým (ruština používá k psaní cyrilici, čeština latinku), tak fonetickým systémem. Slova se ve výslovnosti mohou lišit v přízvuku, v kvantitě či kvalitě souhlásek a samohlásek. V ruštině také dochází k redukci nepřízvučných samohlásek a češtině jsou vlastní rozdíly v délce samohlásek. Odlišnosti mezi jazyky jsou i v morfologii, například u koncovek přídavných jmen nebo u tvoření zrvatných sloves. Z těchto důvodů je obtížné mezijazyková homonyma dělit na lexikální homonyma a homografy.

Slovník obsahuje 239 mezijazykových rusko-českých homonymních dvojic. Slova sepsána v tomto slovníku jsou slova spisovná, používaná hlavně v běžné komunikaci. Základními prameny pro výběr slov byla kniha J. Vlčka „*Úskalí ruské slovní zásoby*“⁶¹ z roku 1966 a také publikace ruských lingvistů „*Ложные друзья*“ *переводчика с чешского языка*“⁶² z roku 1977.

⁶¹ VLČEK, Josef. *Úskalí ruské slovní zásoby: Slovník rusko-české homonymie a paronymie*. Praha, 1966.

⁶² ЖУРАВЛЕВ, А. И., ЗАХАРОВ, С. С. «*Ложные друзья*» переводчика с чешского языка. Москва, 1977.

Závěr

Mezijazyková homonyma, která jsou v češtině známá i pod názvem *falešní přátelé překladatele* nebo také jako *zrádná slova* jsou aktuálním tématem jak v tlumočnictví, tak v překladatelství, dále také hrají velkou roli při vyučování a osvojování cizího jazyka. Touto problematikou se lingvisté zabývali již od konce 19. století, ale termín „*faux amis du traducteur*“, tedy falešní přátelé překladatele, poprvé použili ve své publikaci s názvem „*Les Faux Amis ou les trahisons du vocabulaire anglais*“ francouzští lingvisté M. Koessler a J. Derocquigny v roce 1928.

Na téma česko-ruských mezijazykových homonym, ač je to téma velmi aktuální, není na dnešním knižním trhu jak českém, tak ruském dostupná literatura. Monografie týkající se přímo této problematiky sice existují, ale jsou to publikace již staršího data a zasloužily by aktualizaci. V bývalém Československu na toto téma psal Josef Vlček, jemuž v roce 1966 vyšla publikace „*Úskalí ruské slovní zásoby*“ a v bývalém Sovětském svazu v roce 1977 vznikla kniha s názvem „*«Ложные друзья» переводчика с чешского языка*“ lingvistů A. I. Žuravljova a S. S. Zacharova. Tyto publikace jsou psány formou slovníku, ale mnohá slova, která v nich jsou obsažena, se v dnešní době již nepoužívají a mnohá aktuální naopak v těchto knihách absentují.

Cílem této bakalářské práce bylo právě vytvoření přehledného slovníku rusko-českých mezijazykových homonym, který by se mohl stát pomůckou ve výuce ruského jazyka jak na základních a středních, tak i na vysokých školách, a dále také vytvoření teoretického přehledu o paradigmatických vztazích se zaměřením na česko-ruské srovnávací hledisko, s důrazem na mezijazykovou homonymii.

Teoretická část pojednává o paradigmatických vztazích. Tuto část tvoří dvě podkapitoly, v první jsou uvedeny a vysvětleny všechny paradigmatické vztahy vyjma homonymie, jedná se tedy o antonymii, synonymii, polysémii a paronymii. Podkapitola následující se věnuje již pouze homonymii, s důrazem na homonymii mezijazykovou. Všechny tyto jevy, i jejich klasifikace, jsou v teoretické části vysvětleny jak z pohledu českých, tak ruských lingvistů, a proto, je možno říci, že teoretická část je uceleným přehledem o paradigmatických vztazích se zaměřením na česko-ruské srovnávací hledisko.

Praktickou část tvoří slovník, který obsahuje 239 homonymních dvojic, jež jsou pro přehlednost vloženy do tabulek a rozděleny do skupin podle slovních druhů. Nejpočetnější skupinu, tedy 117 dvojic, tvoří skupina homonym náležících k podstatnému

jménu, druhou nejpočetnější skupinou (53 dvojic) jsou zrádná slova patřící k přídavnému jménu a dále homonyma, vztahující se ke slovesům tvoří skupinu 45 homonymních dvojic. Homonymní dvojice jsou seřazeny abecedně a ke každé z nich jsou uvedeny příkladové věty nebo slovní spojení, v nichž je dané problémové slovo použito. Příklady jsou uvedeny pro lepší schopnost pochopení významového rozdílu těchto slov v češtině a ruštině.

Ze slovníku lze vyvodit, že většina rusko-českých mezijazykových homonym se neřadí k homonymii úplné, a to z toho důvodu že ruština a čeština se od sebe liší jak foneticky, tak graficky (rozdílný grafický systém) a dále také i morfologicky. Z výčtu homonymních dvojic si lze také všimnout, že v mezijazykové rusko-české homonymii, převládají lexikální homonyma nebo homografy; homofónů je méně, a to z toho důvodu, že tyto dva jazyky se liší například v přízvuku, v počtu souhlásek, kvalitě samohlásek atd.

Tato bakalářská práce je tedy ve své podstatě teoretickým přehledem o paradigmatických vztazích a jejich klasifikaci, jež jsou vysvětleny z hlediska české i ruské lingvistiky. Tento přehled je zaměřen hlavně na vysvětlení a typologii homonymie, s důrazem na homonymii mezijazykovou, tedy na falešné přátele překladatele neboli zrádná slova. Nejdůležitější částí je slovník mezijazykových česko-ruských homonym, který je doplněn, jak bylo uvedeno již výše, o příkladové věty nebo slovní spojení, v nichž jsou obsažena homonymní problematická slova z důvodu lepšího pochopení významového rozdílu těchto slov v ruštině a češtině. Tato bakalářská práce se tedy může stát pomůckou při vyučování a osvojování problematiky mezijazykových rusko-českých homonym.

Resumé

Cílem této bakalářské práce bylo sestavení teoretického přehledu jevů souvisejících s mezijazykovou homonymií a dále vytvoření přehledného slovníku rusko-českých mezijazykových homonym, který by se mohl stát pomůckou při vyučování a osvojování ruského jazyka. Proto, aby bylo dosaženo vytvoření teoretického přehledu, jsou v teoretické části práce vysvětleny paradigmatické vztahy, tedy antonymie, synonymie, polysémie, paronymie a homonymie.

Vytvoření slovníku mezijazykových rusko-českých homonym jako pomůcky pro vyučování a osvojování ruského jazyka přineslo zajímavé poznatky. Bylo zjištěno, že u těchto blízkých příbuzných jazyků, kterými ruština a čeština jsou, se vyskytuje mnoho mezijazykových homonym. Některá z nich měla kdysi dokonce stejný význam, ale postupem času a samostatným vývojem obou jazyků došlo například k zúžení nebo naopak k rozšíření významu, např. *неделя* (*týden*) – *неделя* (*воскресенье*), význam se u této dvojice rozšířil v ruštině, naopak k zúžení významu došlo v ruštině např. u slova *муж* (*manžel*) – *муж* (*мужчина*). Vývoj a změny významu slov lze zjistit v etymologickém slovníku.

Dále lze z výčtu rusko-českých mezijazykových homonym vyvodit, že rusko-čeští falešní přátelé překladatele ve většině případu nejsou homonymy úplnými, a to z toho důvodu, že se ruština od češtiny liší jak grafickým (ruština používá ke grafickému zápisu azbuku a češtině je vlastní latinka) tak fonetickým systémem. Ve fonetice se tyto dva jazyky liší například rozdílem v přízvuku, kvantitou a kvalitou souhlásek a samohlásek.

Dále také se tyto dva jazyky liší v morfologii, což lze ve slovníku sledovat například u přídavných jmen, kde se ruská adjektiva od českých liší koncovkou nebo u zvratných sloves, u kterých se ruské zvratné částice *-сь*, *-ся* píší se slovesem dohromady a naopak česká zvratná zájmena *se/si* se se slovesem píší odděleně.

Slovník zahrnuje 239 rusko-českých mezijazykových homonymních dvojic rozdělených do skupin podle slovních druhů. Zrádná slova se vyskytují hlavně u ohebných slovních druhů, přičemž v tomto slovníku je nejvíce zastoupena skupina podstatných jmen (117 dvojic), dále přídavných jmen (53), sloves (45). Dále také se mezijazyková homonyma vyskytují u adverbíí a spojek. Samostatnou skupinu ve slovníku tvoří tzv. slovnědruhová rusko-česká homonyma, kterých je ve slovníku obsaženo 12.

Tato bakalářská práce je tedy teoretickým přehledem o paradigmatických vztazích a jejich typologii, přičemž je zaměřena hlavně na homonymii. Hlavním cílem této práce bylo vytvoření slovníku rusko-českých mezijazykových homonym. Tato bakalářská práce může tedy do budoucna posloužit jako didaktická pomůcka ve výuce ruského jazyka jak na základních nebo středních školách, tak také na vysokých školách.

Резюме

Целью этой бакалаврской работы было провести теоретический анализ явлений, относящихся к языковой омонимии, а также создать упорядоченный словарь русско-чешских межъязыковых омонимов, который в дальнейшем мог бы помочь при преподавании и освоении русского языка. В целях проведения теоретического анализа в теоретической части данной работы объясняются следующие парадигматические отношения: антонимия, синонимия, полисемия, паронимия и омонимия.

Создание словаря международных русско-чешских омонимов, как пособия для преподавания и освоения русского языка, принесло интересные результаты. Было установлено, что в близкородственных языках, которыми русский и чешский несомненно являются, часто встречаются языковые омонимы. Более того, некоторые из них изначально совпадали по своему значению, однако со временем и в ходе самостоятельного развития обоих языков произошло, например, сужение или, наоборот, расширение значения. Например, *неделя (týden) - neděle (воскресенье)*, где значение данного слова в русском языке расширилось, тогда как сужение значения в русском языке произошло в случае со словом *муж (manžel) – muž (мужчина)*. Информацию о развитии значений слов и об их изменениях можно найти в этимологическом словаре.

Из перечисленных русско-чешских межъязыковых омонимов также видно, что эти русско-чешские притворные друзья переводчика в большинстве случаев не являются полными омонимами. Причиной является тот факт, что русский язык отличается от чешского как своей графической системой (русский язык использует для графического отображения речи на письме кириллицу, в то время как чешский – латиницу), так и фонетической системой. В области фонетики между этими двумя языками наблюдается, например, разница в ударении, разница в количестве гласных и согласных, которые, к тому же, не совпадают и по своим качественным признакам.

Далее нужно заметить, что между двумя языками существуют и морфологические различия, что в словаре видно на примере имен прилагательных и глаголов. Русские прилагательные отличаются от чешских флексией; русские возвратные глаголы пишутся слитно с возвратными частицами *-сь, -ся*, тогда как чешские возвратные местоимения *se/si* с глаголами пишутся отдельно.

Словарь включает в себя 239 русско-чешских межязыковых омонимичных пар, которые, в свою очередь, разделены на группы в зависимости от их принадлежности к той или иной части речи. Слова-предатели обычно принадлежат к флективным частям речи, при этом в данном словаре количественно преобладают имена существительные (117), потом следуют имена прилагательные (53) и, наконец, глаголы (45). Кроме того, межязыковые омонимы встречаются среди наречий и союзов. Отдельной группой в словаре выступают т.н. морфологические омонимы, которых в словаре 12.

Итак, данная бакалаврская работа представляет собой теоретический анализ парадигматических отношений и их типологии, при котором особое внимание уделяется омонимии. Главной целью данной работы было создание словаря русско-чешских межязыковых омонимов. Таким образом, эта работа в будущем может служить дидактическим пособием при обучении русскому языку как в младших и старших классах школы, так и в университете.

Seznam použitých zdrojů:

Zdroje v českém jazyce:

FILIPEC, Josef a František ČERMÁK. *Česká lexikologie*. Praha: Academia, 1985. 281 s.

HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986. 195 s.

HLADKÝ, Josef. *Zrádná slova v angličtině*. Praha: SPN, 1990. 192 s. 80-04-21834-2.

LOTKO, Edvard. *Zrádná slova v polštině a češtině*. Olomouc: Votobia, 1992. 183 s.

MAN, Oldřich. *Základy lexikologie ruského jazyka 1*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987. 212 s.

RADINA, Otomar. *Zrádná slova ve francouzštině*. Praha: SPN, 1988. 216 s.

Rusko-český, česko-ruský velký slovník. Brno: Lingea, 2009. 1359 s. ISBN 978-808-7062-654.

ŠTĚPÁNÍK, Stanislav. (Mezijazyková) homonymie a paronymie z didaktického hlediska. *Didaktické studie*. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta, 2011, roč. 3, č. 1. s. 34-41. ISSN 1804-1221.

VAVREČKA, Mojmir. *Lexikologie ruského jazyka*. Ostrava: Pedagogická fakulta, 1989. 133 s. ISBN 80-704-2011-1.

VESELÝ, Josef. *Problematika vyučování ruštině jako blízké příbuznému jazyku*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985. 179 s.

VLČEK, Josef. *Porovnání slovní zásoby ruského jazyka se slovní zásobou českého jazyka*. Praha: Univerzita Karlova, 1986. 274 s.

VLČEK, Josef. *Úskalí ruské slovní zásoby: Slovník rusko-české homonymie a paronymie*. Praha: Svět sovětů, 1966. 229 s.

Zdroje v ruském jazyce:

ВАЛГИНА, Н.С. *Современный русский язык*. Moskva: Logos, 2001. 527 s. ISBN 59-401-0008-2.

ГОЛЬЦОВА, Н. Г. *Русский язык. 10-11 классы: учебник для общеобразовательных учреждений*. Moskva: Русское слово, 2011. 445 s. ISBN 978-5-91218-041-5.

ЖУРАВЛЕВ, А. И., ЗАХАРОВ, С. С. «Ложные друзья» переводчика с чешского языка. Москва: Академия наук, 1977. 130 с.

ЗИНОВЬЕВА, Е. И. *Лексикология: учебное пособие*. Москва: Флинта, 2006. 231 с. ISBN 58-934-9915-8.

УШАКОВ, Д. Н. *Большой толковый словарь русского языка: 180000 слов и словосочетаний*. Москва: Альта-принт, 2009. 1239 с. ISBN 978-5-98628-133-9.

Elektronické zdroje:

Lexikologie [online]. Ostrava, 2003 [cit. 2013-03-11]. Dostupné z www:

<<http://www.osu.cz/fpd/kcd/dokumenty/cestinapositi/lexikologie.htm#Úvod>>.

Lingea online slovník [online]. Lingea s.r.o, 2013 [cit. 2013-05-18]. Dostupný z www:

<<http://slovniky.lingea.cz/Home.aspx?set=rucz&n=7fffff>>.

PROŠEK, M. *O jednom typu univerbizovaných pojmenování míst na -ák. Naše řeč: od r. 1975 do r. 1995* [online]. 2005, roč. 88, č. 2 [cit. 2013-03-15]. Dostupné z www:

<http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7822#_ftn5>.

Slovník spisovného jazyka českého [online]. Ústav pro jazyk český, 2011 [cit. 2013-04-11].

Dostupný z www: <<http://ssjc.ujc.cas.cz/>>.

«*Ложные друзья переводчика*» как феномен межъязыковой асимметрии. [online].

2012 [cit. 2013-03-11]. Dostupný z www:

<http://www.rusnauka.com/28_NII_2012/Philologia/6_117780.doc.htm>.

Современный перевод: лингвистические и историко-культурные аспекты [online].

Казаň, 2012 [cit. 2013-03-11]. Dostupný z www:

<http://www.paxgrid.ru/proceedings_translat2012.pdf>.

Этимологический словарь русского языка [online]. Slovaronline.com, 2010-2011 [cit.

2013-05-18]. Dostupný z www: <<http://www.vasmer.slovaronline.com/>>

Seznam zkratek

<i>f.</i>	femininum (ženský rod)
<i>m.</i>	maskulinum (mužský rod)
<i>n.</i>	neutrum (střední rod)
<i>adj.</i>	adjektivum (přídavné jméno)
<i>adv.</i>	adverbium (příslovce)
<i>inter.</i>	interjekce (citoslovce)
<i>konj.</i>	konjunkce (spojka)
<i>num.</i>	numerace (číslovka)
<i>part.</i>	partikule (částice)
<i>praep.</i>	praepositio (předložka)
<i>subst.</i>	substantivum (podstatné jméno)
<i>ver.</i>	verbum (sloveso)

